

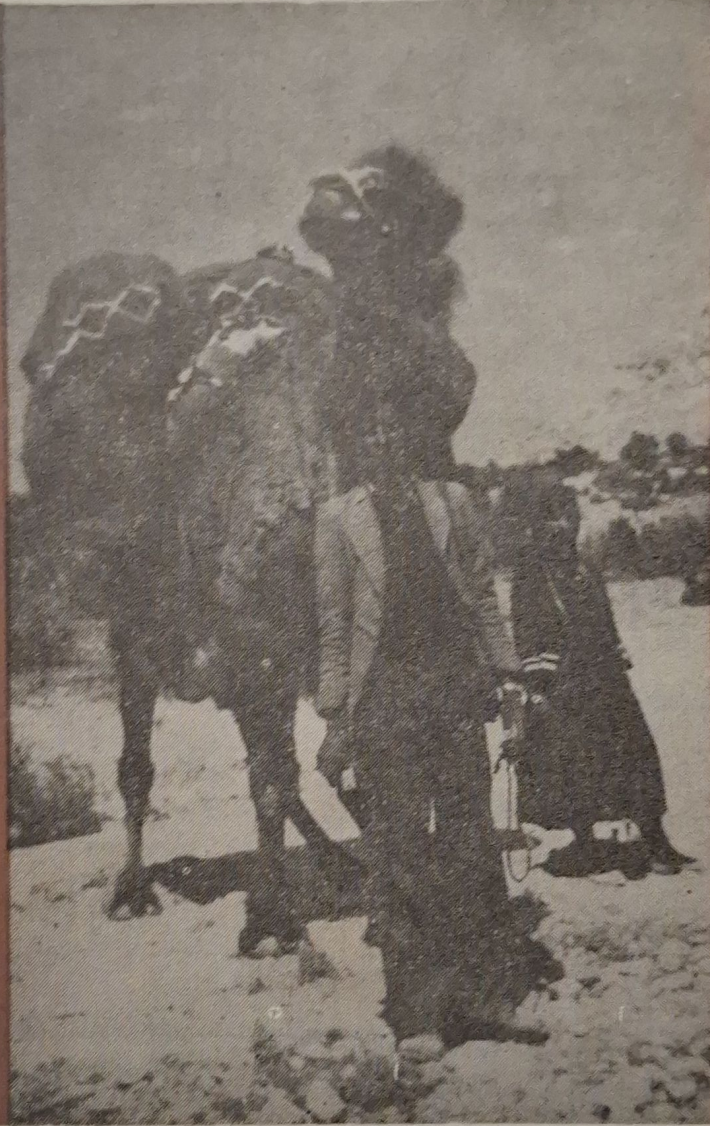
İÇEL KÜLTÜRÜ

MERSİN HALK EĞİTİMİ MERKEZİ VE AKŞAM SANAT OKULU MÜDÜRLÜĞÜ
YAYIN ORGANI

YIL : 1

SAYI . 3

EYLÜL 1987

Süleyman ÜNÜVAR

Hilmi DULKADİR

Hayrettin İVGİN

Ali Rıza GÖNÜLLÜ

Alev ÇAKMAKOĞLU

Musa SEYİRCİ

Halil ATILGAN

Âşık Coşkun GÖNÜLLÜ

Âşık HASRETİ

Kutlu ÖZEN

Taha TOROS

M. Fahri GÜLSER

Faruk EDİZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa
No.

Mut ve Çevresinde Yaylacılık	Süleyman ÜNÜVAR	3
İçel'de Sarıkeçililer	Hilmi DULKADİR	7
Yeniceli Âşık Ali Bakî	Hayrettin İVGİN	14
İçel İli Yer Adları Üzerine Düşünceler ...	A. Rıza GÖNÜLLÜ	17
İçel Çulları III	Alev ÇAKMAKOĞLU	18
Yörüklerde Alaçık	Musa SEYİRCİ	20
Bektaşî Şiirleri	Hilmi DULKADİR	22
Mersin'de Halk Oyunlarına		
Toplu Bakış	Halil ATILGAN	24
Gönül (Şiir)	Âşık Coşkun GÖNÜLLÜ	28
Yok Benim (Şiir)	Âşık HASRETİ	28
Çukurovalı Âşık Ferrahî Anıldı	Kutlu ÖZEN	29
Toroslarda Tahtacı Oymakları	Taha TOROS	31
Mersine Geliniz	M. Fahri GÜLSER	33
Mersin'in Kışı (Şiir)	Faruk EDİZ	33
Dergi İçin Ne Söylediler	DERGİ	34

Sahibi ve Sorumlu
Yazı işleri Müdürü

Mersin Halk Eğitimi
Merkezi ve Akşam Sanat Okulu
Müdürlüğü adına
Müdür

Hilmi DULKADİR
Tel : 122 08 - 163 56

İÇEL KÜLTÜRÜ

4 ayda bir yayımlanan
millî kültür dergisidir.

Dizgi Baskı : Çelebi Matbaası
Kızılay — ANKARA
Tel : 133 79 17 - 133 98 39

Bu sayının toplam tirajı 1500
adettir.

- Gönderilen yazılar İçel veya yakın çevresiyle ilgili olmalıdır.
- Yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın iade edilmez.
- Yazılar üzerinde değişiklik yapılabilir.
- Haberleşme : Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü - İÇEL.

MUT VE ÇEVRESİNDE YAYLACILIK

Süleyman ÜNÜVAR (*)

«Yayla» kelimesi ve «Yaylacılık» kavramı Türk tarihinde ve Türk ün sosyal yaşantısında en eski bir kavramdır. Diyebiliriz ki yaylacılık, Türk insanın hayatının bir parçasıdır. «Yayla ve Kışlak sözleri, eski ve yeni Türklerin günlük hayatlarının vazgeçilmez iki bölümünü meydana getirirdi. Türklerde hem yazlık ve hemde kışlık oturma yerlerinin, ayrı ayrı değeri vardı. Biri diğerini tamamlardı. Biri olmadan diğerinin önemi olmazdı.» (1) «Türkçe'de yaylak veya yayla denince ilk hatıra gelen şey, hayvanların otladığı yüksek yerler ve dağlar hatıra gelir. Aslında ise, yaylak sözü kışlak deyiminin bir karşılığıdır yani, yazın oturulan yer manasına gelir.» (2)

Yayla, eskiden olduğu gibi bugünde, hayvanların otlatıldığı yüksek yerler, ekonomik yönden kazanç sağlayan, «Kışın Kışlakta oturan ve çoğu zaman ziraat yapan Türkler, yazın da yaylaya çıkıp hayvanlarını otlatıyorlardı. Böylece Türklerde iki yönlü ekonomik bir düzen ortaya çıkıyordu.» (3) Yaylacılık; bugün de Mut ve çevresinde hem hayvanları otlatmak ve hemde ziraat yapmak, ayrıca temiz hava almak ve eski bir geleneği yaşatmak amacıyla yapılır. «Denilebilirki, bütün vilayetlerimizde yaylaya çıkma adeti vardır. İnsanlar çok eski bir ananeye uyarak yazın sıcak günlerini sürüleri ile birlikte dağlarda, ormanlık yerlerde geçiriyorlar.» (4)

Mut ilçesinde göçler; şehirden ve köylerden yani kışlaktan belli bir müddet yaylaya gidip orada yaşamak şeklinde olmaktadır. «Kışlık ve yazlık ev, her çağda ve her bölgede, henüz önemini kaybetmemiştir. Ayrıca modern hayata girildikçe de baskısını artırmaktadır. Türkler göç sözünü daha çok, kendi evine yakın olan bölgelere gidiş ve geliş için kullanırdı.» (5)

Yaylacılık Anlayışı

Mut ve çevresinde yaylacılık anlayışını üç temel esasta toplayabiliriz.

Birincisi : Ekonomik yönden yaylacılık, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların yaylacılığı; bunlar sürüleri ile birlikte yaylalarda geniş otlaklar bulabilmekte ve sürülerini rahatça otlatılabilmektedirler. «Bulgar dağında heryıl yüzlerce çadır kurulur, binlerce davar ve karasığır beslenir.» (6)

Tarımla uğraşanlar ise, ister köyde ister şehirde otursunlar yaylada da tarım ve ziraatla uğraşmaktadır. Son yıllarda yaylalarda, geniş meyve bahçeleri görüldüğü gibi nohut ekimi de oldukça yaygınlaşmıştır. Bu guruba dahil olanlar geçimlerini hem yayladan hem de köylerden sağlayabilmektedirler.

İkincisi ise; özellikle şehirde oturanlarda ve ticaretle uğraşanlarda görülür ki, bunların yaylacılık anlayışını şu şe-

* Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Şefi

1) Prof. Dr. Baheddin ÖGEL, Türk Kültür Tarihine Giriş, C. 1. Ank., 1978

2) a.g.e.

3) a.g.e.

4) Prof. Dr. C. Arif ALAGÖZ, Anadolu Yayıncılık, Ank., 1938

5) Prof. Dr. B. ÖGEL, T.K. Tarihine Giriş, C. 1,

6) A. Rıza Yalman (Yalkın) Cenupta Türkmen Oymakları, C. 1. (Hazırlayan S. Emir)

kilde belirtebiliriz: Yaz aylarında yaylaya geçerek sıcaklardan kurtulmak, çoluk, çocuğuna temiz hava aldirmek ve kış evinden kurtulmak için göçerler. Bunların yaylada hiç bir işleri olmasa da sadece amaçları yayla yaylamaktır. «Doğrudan doğruya insanı alakadar bir şekildir ve -yaylaya çıkma- tabiri ile ifade olduğundan, yaylacılığın bir nevi telakki olunarak şehir yaylacılığı, diye diğerlerinden ayırabiliriz.» (7)

Üçüncüsü ise; yukarıdaki sebeplerden etkilenen, yaylaya göçmeyi teşvik eden ve Mut'ta sık sık söylenen Ata yurdu'nun boş bırakılmayacağı düşüncesi ile birlikte, eski ve köklü bir geleneği sürdürme tutkusudur. «Türklerde yayla hayatı, bir tutku ve önüne geçilmez bir alışkanlık olmuştur.» (8) Bu tutkuyu Mut'ta hala canlı olarak görmek bugün de mümkündür.

Mut'un her köyünün sınırları belirtilmiş yaylaları vardır ve köylüler genellikle kendi köylerine ayrılmış bu yerlere göçerler. «Eski Türk devletlerinde, bir birlik meydana getiren Türk boylarına, yaylalar bir 'ıkta' olarak verilirdi. Yani her boyun sınırlarla belirlenmiş bir otağı ve yurdu bulunurdu.» (9)

Sınırları belirtilmiş bu yaylalarda hayvancılıkla uğraşanlar, yaylaların tarıma elverişli olmayan merası çok hölümlelerinde yurt tutmuşlardır.

Tarımla uğraşanlar ise, yaylaların tarım ve ziraata elverişli kısımlarına yurt tutarak geçimlerini sağlama voluna gitmişlerdir.

Bugün ise, yayla seçimi biraz farklılık göstererek özellikle ilçe merkezinde oturanlar, ulaşımı kolay ve hertürlü ihtiyacını giderebilecek yerleri tercih etmektedirler.

Malazgirt savaşından sonra, Anadolu'ya gelen Türkler Ortaasyadaki yaşantılarının büyük bir kısmını yeni yerleştikleri yerlerde de sürdürmüşlerdir. Yaylacılıkta; bu geleneğin bugüne kadar yaşamasıdır. Yaylada herhangi bir işi veya kazancı olmayan kişilerde yaylaya göçmektedirler. «Türklerin yaylaya çıkmaları, iş zorunluluklarından gelmiyordu. Yazın yaylaya çıkmak, bugün Anadolu'da olduğu gibi, bir nevi ihtiyaç haline gelmişti.» (10) Bundan 20-25 yıl öncesi yaylaya göçmeyenlere tembel denirdi. Bu ifade eski Türklerde «yatuk»dur.

İçel yöresinde yayla kültürü ve buna bağlı olarak yarı göçebelik, son yıllarda şekil yönünden değişmekle birlikte yaylaya göçme oranında artışlar olmuştur.

İçel-Taşeli bölgesi, Türk Kültürünün yaşatıldığı ve bugüne kadar önemli oranda korunduğu bölgelerimizden biridir. Mut'ta Taşeli yöremizin önemli bir yerleşim biridir.

Yaylacılık, bu bölgelerde yüzyıllardan beri devam edegelmektedir ki; Sarıkçili ve Bahşış obaları Silifkeden kalkıp Mut'u geçerek uzun bir yol yürüdükten sonra, Ermenak sınırı içinde de olan yaylalarına ulaşabilmekte idiler. «Şimdi burdan göçerdik, o zamanlar vesait yoktu. At, eşsek ve deve ile göçerdik. Şimdi burdan yüklettik miydi Değirmenderesi, oradan bir daha yüklettik miydi Gorgıcak, oradan bir daha yüklettik miydi Kesikköprü (A. Köserelli). bir daha yüklettik miydi Mut, bir daha yüklettik miydi Alahan, Alahandanda yüklettik miydi Yavla.» (11) Aşağı yukarı 100-120 km. yol kat edilmiş olur.

Bu şekilde göçenlere yörük denilir Bunlar, güzergah boyunca köylere zarar vermekten pek çekinmezler, çünkü sürülerini otlatmak zorundadırlar. Aynı şekil

7) Prof. Dr. C. A. Alagöz, Anadolu'da Yaylacılık.

8) Prof. Dr. Ögel. T.K.T. Giriş, C. 1

9) a.g.e.

10) a.g.e.

11) Prof. Dr. C. A. Alagöz, Anadolu'da Yaylacılık.

de buna benzer olaylar eski Türklerde de görülür.

Bugün ise, motorlu taşıtların sayesinde deve ve at sırtında yük-eşya taşınmaz olmuş ve yaylaya göçen bir günde yaylasına varabilmektedir.

Köylerden göçler ise, yaylaların yakın olması ulaşım aracının çoğalması göçleri kolaylaştırdığı gibi yaylalardaki sabit evlerde hızla artmaktadır.

Yaylalardaki sabit evler sayesinde yaşama biçimi de oldukça farklılık göstermektedir. Bütün bu değişikliklere rağmen, yaylacılık tutkusundan bir şey kaybetmemiştir.

Bugün kışlak hayatı da oldukça değişikliğe uğramıştır. Eskiden hayvancılıkla uğraşanlar son güne kadar yaylalarda kaldıktan sonra kışlakta merası yoksa kiralık mera ve otlak tutmaktadır. Bu tuttuğu arazinin yakınında mağara (in) olmasına dikkat edilir. Kendi merası-otlağı varsa sürü bir kış orada kalır. Hayvanlar (koyun-keçi-davar) akşam bu mağara'ya alınır ve mağaranın ağızı kapatılır. Çoban hayvanlardan birini avağından «bağacak» ipi ile bağlar. Kendisi de bir köşede «çobansalık» denilen yerde yatar. Değerli hocamız sayın Prof. Dr. Raheeddin ÖGEL çobanın kaldığı yere «çobancılık» derir demektedir. «Çobansalık» ise çoban hakkı olduğunu belirtmektedir. (12) Fakat bu kelime yanlış da olsa Mut'ta «çobansalık» olarak kullanılmaktadır.

Sürü sahibi çoban tutamıyorsa, birkaç sürü sahibi anlaşarak, sürülerini «keşik» usulu güderler. Çobanlar kışın genellikle ayran tahranaşı, pilav gibi yiyecekler pişirirler.

Sürüler ister yaylada isterse kışlakta olsun, sabaha kadar güdülürse-otlatılırsa, buna «örümek» denir. «Anadoluda otlak manasına kullanılan «örü ve örüs» sözü-

de kültür tarihi bakımından üzerinde durulması gereken bir deyiştir.» (13)

Mut'un Yaylaları :

Sertavul : Mut-Karaman karayolu üzerinde olup ,ulaşımı kolaydır. Suyu soğuk olup meyve bahçeleri vardır. Şehirlerarası yolculuk yapanlar burada mola verip dinlenmekte ve yemek yemektedirler. Mut'ta, oturanlar burasını ulaşımı kolay diyer tercih etmektedirler.

Kozlar : Mut'un en gözde yaylalarından olmakla birlikte ulaşımı biraz zordur. Fakat özel arabası olanların tercih sebebidir. Suyu ve meyve bahçeleri meşhurdur. Sakinliği ile de tercih edilir.

Kestel, Söğütözü, İmrenözü : Mut'un kuzey doğusundadır. Hepsi birbirine yakındır. Meyve bahçeleri (daha çok elma) vardır. Ayrıca hayvancılık yapanların da tercihi burasıdır.

Çivi, Demirkapı, Navdalı : Mut'un kuzeyindedir. Mut'a uzaktır. Bugün buralar artık birer köydür.

Derepazarı : Mut'a 50 km uzaklıkta eski Ermenak yolu üzerindedir. Çevresinde birçok küçük yaylalar mevcuttur. Elma bahçesi, üzüm bağları vardır. Ayrıca hayvancılık yapanların da tercih sebebidir. Suyu az ama soğuktur. Burada her hafta pazar günleri pazar kurulur. 7-8 köyden göçenler pazardan her türlü alışverişlerini yapmaktadırlar. Mut ve Ermenak ilçelerinden hertürlü gıda ve giyim malları getirilip satılmaktadır. Ayrıca buraya gelenler veya diğer tüccarlar buradan bal ve canlı hayvan ve diğer malları alıp başka yerlere götürebilmektedirler. Pazarın 100-150 yıllık bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir.

Burada pazar kurulması ki Haziran-Eylül arasındır, pazar günleri adeta bir

12) Prof. Dr. B. Ögel, T.K.T. Giriş, C. 1

13) a.g.e.

alış-veriş merkezi görünümünü vermektedir.

Göktepe, Yellibel, Sarıyayla, Çal, Düden : Bu yaylalarda Mut'a uzaktır. Daha çok hayvancılığa elverişlidir. Son yıllarda nohut ekimi yaygınlaşmıştır. Bu yaylalar Mut'un batısındadır.

Değirmenlik : Mut'un batısında Mut'a 65 km. uzaklıktadır. Der pazarı ile Ermenak arasındadır. Suyunun bol olması elma bahçelerini oldukça yaygınlaştırmıştır. Karaman oğullarının ilk bevi Nure Sofi burada vefat etmiş ve gömülmüştür.

Kamış : Kamış yaylası Ermenak sınırına yakındır. Buraya genellikle Sarıkeçeli obası ovacıktan ve Köserelli oymağı gelmektedir.

Mut yöresinde kullanılan bazı kelime ve deyimler ile kullanılan aletler şunlardır:

Kuz : Kuzeyden gelmektedir. Gölge, gölgelik denilmektedir. Sürüler kuz yerde (yazın) yatırılır.

Göncük, Bucak : Çatmanın sağ ve sol arka taraflarına denir.

Yanlık (yannık), Tuluk : Havvan derisinden yapılır. Yoğurt veya avran konulur. Yoğurt dövülür yani yayık yayılır.

Kirmen : Kıl ve yünleri eğirmeye varayan ağaçtan yapılan alet.

Çıkrık : Kıl, yün ve pamuk ipliğini imelik haline getirmeye yarayan ağaçtan yapılan alet.

Istar : Kilim, çuval, hevbe, namazlağı dokumaya yarayan ağaçtan yapılan alet.

Çulfallık : Pamuk ipliğinden bez (giyecek, yere serecek) dokumaya yarayan ağaçtan yapılan alet.

En : Hayvanları tanımak için kulaklarına yapılan işaret (kulak uçlarının kesilmesi.)

Tutmaç, Toyga, Yepinti, Ağız : Yemek çeşitleri.

Ağrik : Hafif yük.

Dulda : Kuytu yer.

Emlik : Geç doğmuş, küçük koyun ve keçi yavrusu.

Sonuç olarak, Ortaasyadan getirilen bir çok kültür varlıklarımız Mut'ta bugüne kadar yaşamıştır. Mut derken Taşelinin veya İçel'in diğer ilçelerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Özellikler hemen hemen aynıdır. Modern yaylacılığı Mersin ve Tarsusta da görmek mümkün.

Bölgemizde yaylacılık oldukça yaygındır. Hayvancılık olsun, tarım ve ziraat olsun veya modern yaylacılık olsun büyük oranda gelişme göstermektedir.

Yaylacılığı sadece ekonomik faktöre bağlamak mümkün değildir. Ticaretle uğraşanlar da yaylaya göçerek belli bir müddet kalmaktadırlar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bunlar ulaşımı kolay yaylaları seçmektedirler.

Yayla kültürü ve yaylacılığın gün geçtikçe anlaşılması bu yönde araştırma yapacaklara ışık tutmaktadır.

Taşeli'de yaşayan insanlarımızdaki yayla kültürü bir tutku halinde devam etmektedir. Bu tutku şiirlere, türkülere yansımış bölge insanın hayatının adeta ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Göç ve göçmek her ne kadar eski telaşını, eski heyecanını, eski ihtişamını kaybetmekle birlikte insanların sosyal hayatlarına göre, Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Mut'ta ve Mut'un köylerinde bir kıpırdanma, ufak da olsa bir heyecan dalgası getirmektedir. Yavlaya hiç göçmeyen ise ki, bu çok azdır. Göçmeyenler bazı köylerde görülür köyden birkaç km. uzaktaki bağ evine göçerek kışlık evinin havasından uzaklaşabilmektedir. Bu durum dahi insanların yaşantısında değişiklik getirmektedir.

Yaylaya göçmek yaylada yaşamak Mut'ta yaşayan insanlarımızı mutlu etmektedir.

İÇEL'DE SARIKEÇİLİLER II

(Geçen sayıdan devam)

Hilmi DULKADİR (*)

1985 Nisan'ının 27 sinde bir grup Sarıkeçili ailesinin göçüne karışıp yolculuk yaptık. Nisanın ilk haftasında Gilindre'den yola çıkmışlar, yorgunlar; kadınların yüzlerinde tebessüm yok, ürkek, ürkek bakıyorlar insana. Henüz bir yaşına basmamış çocuklar dahi deve sırtına çatılmış bir yük çuvalı içinde, Sessiz, masum bakıyorlar yüzümüze...

Kadının biri hamile, eşeğe binmiş. develerin arkasından gidiyor. Önde yine bir eşek üstünde 17 yaşında bir erkek var; her devenin yuları bir öndekinin sırtında bulunan hamuduna bağlanmış böylelikle bir katar oluşturuyor. Arada 8-9-12 yaşında kız çocukları develer ür-küp birbirine dolaşmasın diye sağlı sollu develerin yanında yürüyorlar.

Yolculuğumuz Mut'un Kızıldağ'ından başladı. Mağras'ın eteğine kadar sürdü. Yaklaşık 25 km. sabah, namaz vakti yola çıkmışlar. Şimdi Derinçay köyünün üst kısımlarındayız; ben:

—Konmuyacak mısınız artık? Diyorum, Devenin başını çeken erkek:

—Konacağız.

—Burası müsait gibi?

—Yok, buraya konamayız şu ekinler var. Davarlarımız ekine girer, o nedenle bizi bekçiler burda kondurtmaz.

—Peki neresi müsait biliyor musunuz?

—Az yukarısı müsait, biliyoruz.

—Hadi bakalım,

Bu üç-beş dakikalık duraklamadan istifade ile önlerine geçip birkaç resimlerini aldım. Bir-iki erkek çocuğu, develerden seçip öne çıkararak:

—Benim de resmimi çek,

Diyor, belli ki bu develer çok seviliyor.

—Biraz sonra çekerim.

Deyip, yola devam ediyoruz. 500 m. ileride önümüze bir çadır, sürü ve birkaç deve çıkıyor. Çadırın kenarında yaşlı bir kadın var. Ayağında, altının yırtık olduğu belli olan yün çorap; diz kapağının altına kadar don; üstte entari, beline bağladığı kuşağı arasına uçlarını toplayıp sokmuş; başında fes, iki dolam gümüş sıralı. Kadının boyu 1.70 kadar, cüsseli; «Osmanlı kadını» tabir edilen bir tipi hatırlatıyor. Yanımdakilere :

—Kim bu kadın?

—Bu kadının kocası öldü,

Diyorlar. Koca sürüyü tek başına yazlak-kışlak-güzlek dolaştırıp duruyor. Bravo dememek elde mi?

Beni ve yanımdaki arkadaşları çadıra buyur edip oturmamızı söylüyor aynı kadın.

—Size çay yapayım mı?

—Yok, sağol.

Diyoruz. O bize böyle diyor ama, gözü de kulağı da dışarıda. Saniye sürmüyor, çadırın bir «peşini» kaldırıo o

(*) Mersin Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürü

yöne bakıyor, bir diğer peşini kaldırıp o yöne bakıyor. Fıkır-fıkır. Anladığım kadarıyla, bizim, birlikte geldiğimiz grubun sürüsünün kendi sürüsüne karışmamasına dikkat etmekte. Arada bir çadırdan dışardakilere yüksek sesle ikazlarda bulunuyor.

Ben çadırda dinlenirken birlikte geldiğim gurup yola devam ediyor. Kadına, çeşitli konularda bilgi almak istediğimi söylediğim de:

—Ben birşey bilmem, biraz yukarıdakiler daha iyi bilir, oraya çıkın.

Diyor, Müsaade isteyip 500 metre ilerideki bir başka grubun yanına geliyoruz. İki delikanlı karşılıyor ve bizi çadıra davet ediyor.

Çadırın, girişi doğudan, içeride, soldan sağa doğru sayısı 10'u geçkin yük çuvalları dizilmiş. Çuvalların altında taş var. Nemden ve yağmur sularından korunması amaçlanmış olmalı. Sağ baştaki çuvallarda un olduğu belli. Diğerlerinde kap-giyecek ve diğer ihtiyaçları var. Çuvalların hemen önüne keçeler serilmiş, girişin solunda ocak var.

Çadırın sağ köşesinde yaşlı bir kadın yatıyor. Arada bir iniltisi geliyor.

—Ne oldu bu kadına? Diye sordugumda:

—Hastalandı, diyorlar. Mut'ta hastalanmış; doktora götürüp ilaç almışlar. Nasıl kullanılacağını doktor yazmışsa da okuyamadıklarından birkaç hapi bir arada atmış. Hasta kadın :

—Bana ne oldu ise ilaçlardan oldu, diyor. Beraber geldiğimiz arkadaş :

—Siz ilaçlara alışkın değilsiniz. Birkaçını birarada attığınızdan hemen tesir etmiş. Bende üç-dört çeşit hap var; hepsini birden atıyorum bana tesir etmiyor, siz dayanamamışsınız.

Gelinin biri çadırın içindeki ocağı tutuşturup isli bir çaydanlığı ocağa ko-

yuyor. Bir yandan ocağın altını yakarken bir yandan da masum bakışlarını üzerimizden ayırmıyor. Ağzında sakız var, çatır-çıtır sakızdan ses çıkıyor. Bana böyle sakız çiğneme çok çirkin geldi. Birkaç defa :

—Lütfen şu sakısı çıkarır mısın?

Demek istedimse de, bir türlü diyemedim.

Bir tas soğuk su istedim. Taze suyun olmadığını söylediler. O ara bir gelin daha girdi çadıra. O'na:

—Git pınardan su getir, dediler. Gelin keçi derisini alıp suya gitti. Çadıra iki genç girip bizimle selamlaşarak:

—Hoşgeldiniz, dedi. Ben :

—Sizlerin yaşantıları ile ilgili birşeyler öğrenmek istiyorum, deyince :

—Mehmet Emmiyi çağıralım, deyip gençlerden biri Mehmet Emmiye haber vermeye gitti. Haberci genç geldiğin de Mehmet Emmi'nin develeri topladığını, hemen geleceğini söylüyordu. Benim hissettiğim kadarıyla gençlerde bir «hantal»lık var. İşten kaçıyorlar. Pek, bir emir veya saygıdan dolayı sorumluluk hissetmiyorlar gibi.. Yaşlı adam develeri toplamak için çırpınırken, kadınlar su getirmeye giderken 16-17 yaşındaki erkekler verlerinden kalkmak istemiyorlar gibiydi...

Bize çay yapmak için çadırın içinde tutuşturulan odunlardan acı bir duman çıkıp bir baştan bir başa çadırda dolaşıp havalandı. Dışarıda pekalâ yakılabilirken illâ da çadırın içinde ocak kurup yemek ve çaylarını burada yapmalarının bir sebebi olmalıydı. Nitekim sorduğumuzda, aldığımız cevaptan tatmin olduk.

Bir alışkanlık imiş. Sürekli yolculukları nedeniyle ateşi dışarıda yakmış olsalar zaman zaman orman yangınlarına sebep olabilirmiş, bu bir; bir diğer neden, özellikle kışın soğukların arttığında

çadır gözeneklerinden içeriye fazla soğuk girmemesi için, içeride yakılan ateşin isisi, bu gözenekleri kapatacağından bir nevi mecburlarmış.

Biz çayımızı içip, sohbeti sürdürürken aynı çadırda oturan kadınlardan biri aniden gençlere seslendi :

—Deve oğlağı yakaladı, yetişin!

Gençler aynı ağır tempo ile yürüyüp devenin ağzından oğlağı aldılar. Gençler içeri döndüğünde :

—Oğlağa birşey yapmış mı? diye soran kadına,

—Herhalde beli kırılmış.

Dediler. Ben siz deveden açılmışken:

—Neden deve oğlakları ısıyor?

—Hepsi ısırılmaz; böyle bazı develer oğlağı belinden ısırp onu sakat edebiliyor.

Develerin erkek cinslerinin ön ayakları, diz kapaklarından 30 cm uzunluğunda ip ile bağlanmıştı. Erkek develerin dişilere saldırıp herhangi bir kazaya yol açmaması için bu usule başvurulduğunu öğrenmiş oluyoruz.

Develer, çadır kurulduktan sonra yayılmaları için serbest bırakılıyor. Bazan develerle birlikte onları otlatmak için bir kişi de görevlendiriliyor. Hemen hatırıma bir soru geldi ve sordum :

—Sürekli böyle ıssız dağlardasınız, sürünün yanında çoban ve köpekler bulunuyor, develer çokca serbest bırakılıyor. Peki, kurtlar deveye saldırabiliyor mu? Kurtların deve boğduğu oluyor mu?

—Kurtlar aç kalırsa develere de saldırabiliyor. Yalnız deveye birşey yapabilmesi mümkün değil. Bir tek usulle deveyi boğabilirler; develer köpeklere alışkın olduğundan kendine saldırmak niyetindeki bir kurta yaklaşp onu koklamak ister. Burnunu kurda uzattığı sırada kurt onun ağız kısmını yakalar. Bu takdirde o koca deve birşey yapamaz olur. Kurtlar rahatlıkla onu yerler.

Bu esnada kısa boylu, yaşının 65 olduğunu öğrendiğimiz Mehmet Emmi, Mehmet Göbüt giriyor çadıra. Mehmet Göbüt bu çadırın reisi, peşi sıra iki de delikanlı geldi. Selam verip oturunca kısa süren hal-hatır ettikten sonra ben hemen soru sormaya başladım:

—Kış aylarında nerede kalıyorsunuz?

—Kışın Zilifke, Gülner, İçel topraklarında kalırız.

—Belli bir yeriniz yok mu?

—Yok.

—Yayladan inerken hangi yolu takiple geliyorsunuz?

—Beyşehir'den, Seydişehir'den hareket ettik. Konya'dan Karaman, Mut, Gülnar'ı takiple sahile geldik. Orada üç-dört ay kaldık. Şimdi geri dönüyoruz; Yayla tarafına, Konya'ya.

—Evvelki konduğumuz yerlere konamaz olduk. Orman dikim dikmiş. Çok sıkıntımız var.

—Sizin mahiyetinizde kaç aile var, Torunun, gelinin, çocuklarıyla kaç kişisiniz?

—6 haneyiz.

—Peki davar sayısı ne kadar?

—Davar sayısı dört, dört buçuk.

—Yani dörtyüz dörtyüzelli.

—Evet

—Kaç tane deve var?

—8 tane deve var.

—Deveyi ne için kullanıyorsunuz ?

—Yükümüzü sarıyoruz.

—Davardan nasıl geçim sağlıyorsunuz?

—Erkek çepiçlerini satıyoruz, ucu ucuna geçiniyoruz.

—Yem parası da veriyor musunuz?

—Veririz, veririz. Bu sene 1 Milyon

lira verdik. Gelirimizde 1.5 Milyon TL. falan.

Mehmet Göbüt ile sohbeti kesip, kadınlarla da konuşmak istediğimi belirtiyorum. Erkekler hafif gülümseme ile uygun görüyorlar ama, kadınlar bir türlü konuşmaya yanaşmıyorlar.

Çadırdan ayrılıp başka çadırlara gitmek için mücadele ediyoruz. Yüksekçe bir tepeye çıkınca eteklere konmuş 9 adet çadır sayıyorum. Hiç iki çadırı bir arada göremedim. Hep birbirinden en az 500 metre uzağa konmuş durumda. Kanaatimce böyle ayrı ayrı oturmalarına sebep sürülerin birbirine karışmasını önlemek. Her çadırın çevresinde 300-400 den aşağıda hayvan yok. Bir o kadar da oğlakları olduğunu düşünürsek ayrı oturmalarına hak verebiliriz.

Çadırlardan birini doğrulayıp yürüyerek yaklaşıyoruz. İçerde sakallı, yaşlı bir ihtiyar var. Hasta olduğunu söylüyor.

Ve bizlere :

—Az evvel gelebildim çadıra. Az kal-sın bulamayacaktım. Ben çadırın öbür yakaya kurulacağını zannediyordum. Oraya gittim yoklar. Sonra develerin izini takip ederek burayı bulabildim, diyordu. İhtiyar hafızasını fazlaca kaybettiğini belirterek, bizlere faydalı olamayacağını söyleyince birbaska çadıra doğru yürüdük. İçimizden biri yaklaştığını seslenerek köpeklerine sahip olmalarını söyledi. Küçük çocuklar önümüze gelip bizi çadırın önüne oturtular.

Çadırın önünde 40-45 yaşlarındaki evin kadını bir işle meşguldu. Yanakları güneş ve soğğun tesiriyle bronzlaşmış, yüzünde büyük bir ızdırabın etkisi sezilebiliyordu. Hatta, yer yer «of» çekiyordu. Ben :

—Teyze, sana biraz soru sormak istiyorum?

—Bana birşey sormayın, ben canımdan bezmisim zaten! demez mi..

Bu sözleri öyle bir ifade ile sormuştuk ki, üstelemeye cesaret edemedim doğrusu.

Bu defa kocası olduğunu öğrendiğimiz 54 yaşındaki Hacı Ali Atar'a dönüp öğrenmek istediklerimizi sorduk :

—Ne zamandan beri böyle konar-göçer hayatı yaşarsınız?

—Babamız böyle gelmiş; dedemiz böyle gelmiş, biz de böyle gelip geçeriz.

—Büyüklerinizden hiç öğrendiniz mi acaba, nereden gelmişler, aslınız kökeniniz belli mi?

—Öteden, Ortaasya'dan gelmiş dedelerimizin dedeleri. Buralarda, Konya'nın Çumra kazalarında yaşamışlar. Bir ara kaçakçılık devresi yaşanmış. Bizimkilerde dağlara çekilip, yazları Seydişehir'e, kışları Akdeniz'e gelip gitmişler.

—Peki, belli bir takviminiz var mı? Sahile inmek veya yaylaya çıkmak için hangi tarihlerde hareket edersiniz?

—Kasım ayında Akdeniz'e ineriz. Haziran'ın 20 sinde falan Seydişehir'e varırız.

—Kışın Akdeniz'in nerelerinde kalırsınız?

—Anamur ile Silifke arasında kalırız. Mersin veya Antalya taraflarına geçmeyiz.

—Buralarda kaldığınız yerlerde izin alır mısınız?

—Hayır, paramızla yurt tutarız, 300-500.000 TL. verip kışı orada geçiririz.

—Böyle konar-göçer hayat süren Sarıkeçililer kaç hanedir acaba?

—200 hane var.

—Sizin böyle sürekli göçünüz esnasında bazı hususlar var ki doğrusu merak ediyoruz. Mesala: Evlenme, ölüm, dini vecibeler nasıl gerçekleşiyor? İsterse-niz evlenmeden söz açalım, Evlenme işleriniz nasıl yapılır?

—Hiç düğün yapmayız. Elin memleketinde nasıl düğün yapabiliriz. Kız ile oğlan birbirini kandırarak kaçırıp gider.

—Yani büyüklerden gelip kız isteyerek söz kesilmesi, sonra da düğün yapılması olmaz mı?

—Olmaz.

—Peki istense verilmez mi?

—Verilmez, bizde usul böyle.

—Ciddi misin?

—Vallaha böyledir. Bizde kız isteyerek verilmez. Hep kaçırlar.

—Hemen barışır mısınız bari?

—Barışmayız.

—Siz yengeyi kaçırdınız mı?

—Yalnız ben kaçırmadım, düğünle aldım.

—Demek ki düğün oluyor. Nasıl düğün yaptınız?

—Anasına babasına dünür gönderdik. Nişan taktık.

—Nişanlılık ne kadar sürer?

—2, 3 ay; 5 ay.

—Düğün işlemi nasıl olur?

—Köyün birine varınca, muhtardan izin alınır. Hocası bulunur, köylüleri davet ederiz, davar kesilir. Birgün, ikigün; bizim zamanımızda üçgün düğün olurdu. Şimdi bir günde bitiyor.

—Başlık adeti var mı?

—Var.

—Ne kadar olur.

—500 den tut, 1 milyona kadar başlık alınır.

—Yeni evlilere hediye verilir mi?

—Daha çok davar verilir, 10-15 herkes durumuna göre davar verir. Yeni evlinin de sürüsü bu şekilde tamamlanır.

—Düğünde takı adedi var mı?

—Altın takılır.

—Kızınızı everirken baba olarak birşey verir misiniz?

—Nemiz var ki ne verelim. Üç-beş davar veririz ancak, başka birşey veremeyiz.

—Ölüm esnasında ne yaparsınız?

—Ölüyü hemen deveye yükleyip en yakın köyü götürürüz. Orada yıkatıp mezara defneder döner, yolumuza devam ederiz.

—Ölüyü bulunduğunuz yere gömmez misiniz?

—Koymayız. İçimizde hocamız var amma dağda bırakmayız illa da bir mezarlığa götürürüz.

—Ya ibadet durumunuz ne safhadadır?

—İbadetimiz çok guvvatlı. Fakat 5 vakit namazın üçünü kılsan 2 sini kılmıyorsun. Cuma'ları köylere gidip, topluca kılarız. Bayramlarda da aynı şekilde köylere gidip namaz kılarız.

—Herhangi bir yere yerleşmek için hiç teşebbüsünüz oldu mu?

—Oldu. 1960 yılından beri bu işin peşindeyiz. Konya'dan istedik vermediler. İmroz adasını gösterdiler gitmedik. Urfa'dan gösterdiler gitmedik. Biz Konya ve Mersin çevresinden çıksak ürkeriz. Mesela: Konya Altın çayırı, Konya'nın civarı, Karaman'dan verilebilecek yerler var. Yer verilse herkes toplanıp yerleşir. Toprak İskanda bizim peşimiz sıra çok gezdiler. Elllerinde kayıtlarımız var. En son müracaatımız 1982 de oldu.

—Gececeğiniz köylerden müsaade alıyor musunuz?

—Alırız, izin vermezlerse doğrudan geçeriz. Bazı muhtarlar da bizden geçiş parası alır.

—Hayvanlarınızın satım işini nelerde gerçekleştiriyorsunuz?

—Mallarımızı değerlendiremeyiz. Tüccar gelip alır bizden. Tanıdıklar olur gelip bizden alırlar.

—En fazla geliriniz nedendir?

—Peynir ve yağından bir gelirimiz olmaz. Sadece oğlak, cebic ve tekelerden istifademiz olur. Yoldaki davarın peyniri mi alınır. Yoğurdu mu alınır? Yapamıyoruz. Bu bizim zararımıza oluyor. Bir yerimiz olsa enazından sütleri değerlendiririz. Yoğurdu, südü, peyniri satar değerlendirebiliriz amma nerdee... Yiyecek yoğurdumuzu dahi yapamıyoruz. Kaldı ki satalım..

Yolda oğlaklar yürüyemez, aç-susuz; yorgun, yürüyemez... Yaylım yok. Memleket, hep bütün dikim oldu. Millet tarlasına sahip oldu, voldan devamlı davar govalarız. Sabahtan çıktık işte şimdi oturabildik. (Saat 13.00) Su yok. Bizim şartlarımız çok zor. Atalarımız, dedelerimiz zamanında ver geniş imiş. Ot bol imiş, bir yere geldiler mi ordan kimse çıkartmaya kalkmazmış. O günler hep böyle sürecektir zannetmişler. Amma şimdi övle değil, bir koruma bekçisi seni yoldan sapıtmıyor. Atalarımız buralarda hükümdarlık gün geçirmişler, amma biz yapamayız. Boynumuz eğri kanuna. Şimdi bizim durumlarımız böyle işte.

—Hava tahminleri ile ilgili bildikleriniz var mı? Ne zaman fırtına esecek, ne zaman kar yağacak bilir misiniz?

—Onları çok iyi biliriz, Tabii gayıbı Allah bilir de, aşağı yukarı çok güzel biliriz. Hangi günde hangi ayda ne olacak biliriz.

—Bana biraz anlatabilir misin? Bir aydan başla istersen

—Nisan'da Akdeniz'den çıkıldığında ayın 16 sında «Guk-guk» fırtınasına yakalanırız.

—Guguk nedir?

—Guguk bir kuştur.

—Nasıl bir kuştur, neden bu fırtınaya guguk denmiş?

Zamanında Arabistan'dan bu tarafa

göç eden bu kuş Akdeniz sahillerine gelince yuvasını kurmuş, yavrularını çıkarmış. Ancak çok şiddetli bir fırtına ile bu kuşun yavrularının çoğu ölmüş. Bizimkiler fırtınadan ölen bu yavruları görünce o güne «guk-guk fırtınası» diyerek her yıl tedbirli olurlar.

—Fırtına kendini nasıl belli eder?

—O gün hava yağışlı olur, fırtına bir iki gün eser.

—O gün geldiğinde sizler nasıl bir tedbir alırsınız?

—Yerleşeceğimiz yeri garantiye alırız. Kendimiz ve hayvanlarımızı fırtınaya karşı tedbirli tutarız.

—Bu ayda başka kışınız var mı?

—Nisan'ın 21 de April'in kışı olur.

—Bu kışa neden Apil'in kışı denilmiş? belirtisi nasıl olmaktadır?

—Eskiden bizimkelirden bir karı varmış. O yıl ot bir hayli fazla imiş. Karının da Apil adında bir çocuğu varmış. Çocuk bir yaşında iken «apalamaya» başlamış. Kadının bir de sarı ineği varmış. Karı, suyun kenarına giderek çamaşır yıkamaya -bizde eski yıkama derler- başlamış. Çocuk otların arasında apalıyor, inek yayılıyor. Kadın bu manzaraya bakıp -bizim geleneğimizde kadına avrat denir- avrat bu manzaraya bakıp :

Apil'im apıştı

Goc'ineğim ota yapıştı

Allah'a ne dileğin var,

Demiş. O zaman Allah bir atet vermiş; yokardan bir afet gelmiş, avradı, Apil'i ve sarı ineği sel alıp getmiş. Bu kışın ismi de burdan kalmış.

Bu kışta kar da yağar, yağmur da yağar; kara fırtına da olur. Apil'in kışı 5 gün sürer. Bu günlerde biz yola çıkmayız. Çıksak da tedbirli çıkarız.

—Diğer kışlarınız hangileri?

—Hıdırellez, Mayıs'ın 5 inde olur.

Büyük saygılı bir kıştır. O gün gelmeden kuytu bir yer araştırılıp çadırımızı oraya kurarız.

—Bu kışa neden Hıdır-Ellez denilmiş?

—Ellez adındaki çocuk ile Hıdır adındaki diğer bir çocuk kuzu güderken yağmur gelmiş, sel oluşup kuzuları götürmüş, çocuklar koşup bir kayanın kovuğuna gizlenmişler. Yağmur'un ardından devam eden kar o kadar çok yağmış ki kayanın üzerine örtmüş. Hıdır karın altından çıkmış O'nu bulmuşlar. Ellez'in karın altında olduğunu söyleyince gelip karı balta, kazma ve kürekle açmışlar. Aradan geçen 24 saat içinde Ellez ölmüş karın altından ölüsünü çıkarmışlar. O nedenle bu tarihte olan kışa Hıdır-Ellez derler.

—Başkaca kışlarınız var mı?

—Her ay bizim birkaç kışımız olur.

Mayıs'ta birde Ülker kışımız var. 22 sinde yıldızlar havada «şöör» yani bir araya toplanır. Bunun bir doğumu bir de «şöör'i» vardır. 22 sinde yıldızlar «şöör». Bu günde biz güneş doğmadan davarlarımızı kuytu bir yere veya ormana süreriz. Davarlarımız güneş ışığı görür ise hastalanıp ölür. Biz de davarlarımızı güneşe göstermeyiz.

O gün genellikle kuru fırtına olur. Doğumu da 25'inde olur. O da fırtınalı geçer. Pek korku vermez bizde.

Bir başka kışımız da «gün dönüşü»dür. Haziran'ın 22 sinde olur. Kış muhitine göre şiddetini gösterir. Mesela sahilde pek kış yapmaz ama yükseklerde bayağı korku verir.

Ağustos'un 14 ünde bizim kullandığımız Urumi hesabın 1'i olur. Biz eski hesap kullanırız.; yenileri bilmeyiz. Yurkarıda söylediğim tarihler de hep Urumi hesaptır. Yenilere aklımız ermez, bizim. Saat olsa da eski saat kullanırız. Siz de şimdi temsil, bugün ayın 27 si

bizim hesabımızda daha 13'ü bu ayın.

Ayın 14'ünde Ağustos'un biri girince kış olur. O gün yağmur yağar, kar yağar. Fırtına yapar. Ben bugün karın yağdığını da bilirim. Seydişehir, Beyşehir o taraflara kar yağdığını bilirim.

Eylül'ün 14'ünde yani Eylül'ün 1'inde bir kış daha girer. Bizim işler kaba olur. Biz öyle ince işleri bilmeyiz. O kışa da «Siktiği Sivri» derler.

Onda kış olmuş, adamın davarı ölmüş, sığırı ölmüş, çocuğu ölmüş, hatta karısı ölmüş; onun üzerine koca : «Bu kış siktiği sivri kış» demiş.

Ekim kışlarımız da var. 14'ünden 15'ine kadar olan kışa da «Toz kavuran kışı» deriz. Bu günde kuraklık olmuş herşey kurumuş, sonra fırtına çıkıp herşeyi birbirine katmış; atalarımız da buna tozkavuran demiş.

Eskiden bizimkiler Konya'nın dağlarında kışlarmış, Buralara gelmezlermiş. Kasım aylarında büyük kışlar olunca kar da fazlaca olurmuş. Yaklaşık 2 metre kar yağdığı olurmuş. Çadırın «korasına» (1) kadar kar çıkarmış. Çadırın yanındaki deliklerden köpeğe top (2) verirlermiş.

İşte bu kışa bizde «Karıya kazık yaktıran» derler. Kazık çadırın kenarına çakılan ağaç çividir. Bu çiviye çadırın yanlarından bağlanan ipler tutturularak çadırın gergin durması sağlanır. Karı, karın altında yakacak birşey bulamayınca o kazığı çıkarıp yakmış. Ötedenberi bizim işler böyle kaba gider.

Aralık kışları da var. Bu benim söylediğim 150 senelik mevzular. Ben bunları 150 senelik mevzuu olarak anlatıyorum. Yaz bu kışları defterine takip et.

1) Kora: Çadırın altına dikilen kazığın üst kısmının demir veya ağaç bir yatağa oturtularak çadırı delmesini önledikleri yer.

2) Top : Hamurdan alınan bir topağın yuvarlanarak köpeğe verilmesi.

YENİCELİ ÂŞIK ALİ BAKİ

Hayrettin İVGİN (*)

Aşık Ali Bakî, 1897 yılında Kırşehir'in Hacı Bektaş Kasabasında doğmuştur. Peki neden yazımın başlığında onu «Yeniceli» olarak gösterdim. Biraz sonra ifade edeceğim. Babası, Hacı Bektaş Postnişini Şeyh Cemalettin Efendi'nin sır kâtibi Sıtkı Baba (Pervane)dir. Âşık Sıtkı'nın asıl adı Zeynel Abidin olup Adana'nın Yenice nahiyesinde 1863'de doğmuştur. Güney bölgesinin yetiştirdiği değerli bir âşıktır. (1) Âşık Sıtkı Baba 1928 yılında Merzifonun Harız (Gümüştepe) köyünde ölmüştür. İşte bu sebeble Âşık Ali Bakî kendisini Güneyli, yani Yeniceli kabul etmiştir.

(*) Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkan Yardımcısı

- (1) a — Hayrettin İvgin, Âşık Sıtkı Pervane; Emel Matbaacılık Sanayi'i, Ankara 1976
b — Muhsin Gül, Şeyh Cemalettin Efendi'nin Âşığı Halk Ozanı Sıdkı Baba, Ka-
doğlu Matbaası, Ankara 1984

diyeceğim yok. Atamdan, dedemden böy-
Bu kışlar kesin olur. Benim başkaca bir
le duydum, böyle görüyoruz.

—Peki saatleri nasıl tahmin ediyor-
sunuz?

—Günün tahminlerini biz namaz va-
kitlerinden davarın yayılmasından göçün
gidişinden, günün durumundan, gezişle-
rimizden, günün şöyle geliş gidişlerin-
den anlarız.

—Nasıl anlarsınız?

Nasıl anlayacan, davarı gütmüye gi-
dersin, Namazı kılar gidersin. Yahut'ta
göçer gider hangi saatte nere gideceğini
bilirsin.

Şimdi benim kolumda saat yok. Ama
kaç olduğunu bilirim

Bir şiirinde kendisini şöyle tanıtıyor:

Bin üç yüz on üçtü dünyaya geldim
On iki yaşında ben öksüz kaldım
Yaşım on yedide bir mahlas aldım.
Şuaradan Sıtkı Baba oğlıyam

Bu dörtlükte 1313'te (1897) doğduğunu 12 yaşında annesinin öldüğünü (Sıtkı'nın birinci eşi Hatice Hanım) ve Şairliğe 17 yaşında (1914) başladığını ve mahlas aldığını ifade ediyor. Âşık Ali Bakî ile ilgili ilk yazıyı ben yazmıştım. (2) Daha sonra M. Adil Özder hakkında bir yazı yayınladı. (3)

- (2) Hayrettin İvgin, «Âşık Ali Bakî», Türk Folkloru, Yıl 1, Sayı 7, Şubat 1980, 28-30 S.
(3) M. Adil Özder, «Ali Bakî ve Hamdullah Gül», Türk Folkloru, Yıl: 4, Sayı: 48, Temmuz 1983, 6-8 S.

—Peki şimdi saat kaç?

—Şimdi saat aşağı yukarı 12 ye doğru olduğunu tahmin edebiliyorum.

—Saat 13.30, çok geride kaldın. Herhalde davarın yanında olsan bilirdin?

—Davarın yanında olsam bilirdim.

Ama şimdi biz aşağı yukarı bir saattir konuşuyoruz. Benim bu işlere kafam dayanmaz. Bir saattir, iki saattir, konuşuyoruz.

Gene de benim dediklerim haklı. Şimdi siz saati değiştirmişsiniz. Geçenlerde benim oğlan illa saat alacağım diye tutturdu. O'na bir saat aldık. Bana dedi ki saatlar 1 saat ileri alındı. Bizim böyle şeylere aklımız ermez. Gene de benim dediğim doğru.

Gerçekten de bu Sarıkeçili doğru söylüyordu.

Ali Bakî, medrese öğrenimi yanında babasından aldığı bilgilerle yetişmiş bir ozandır.

Babası Sıtkı Baba'nın 1928'de ölümünden sonra Harız'da imamlık yapmış ve 24 Aralık 1956'da aynı köyde ölmüştür. Mezarı babasının gömülü olduğu yerin yanındadır.

Şiirleri «Divan-ı Âli Bakî» adıyla oğlu Emekli Sıhhiye Astsubay Muhsin Gül'ün elindedir ve 5 defter halindedir.

Şiir söylemede çok güçlü yanı olan Ali Bakî'nin «Adana Methiyesi» şiiriyle yayımlanmamış bir kaç deyişi'ni bu yazımda yayımlamak istiyorum.

ADANA'NIN MEDHİYESİ

Ömrümde ilk defa oldu bu geliş
Görmedim böyle bir seyran Adana
Ne hoş manzaradır bu yaradılış
Doğurmaz sen gibi cihan Adana.

Nazar kıldım şöyle eyledim hayret
Bahş oldu kalbime nûr-u meserret
Her tarafın olmuş sanki bir cennet
Edemem evsafın beyan Adana.

Mukaddes toprağa bastım ayağı
Dedim bu bir nimet hikmet membağı
Firdevs-i âlâdır bostanı bağı
Olmuşsun bülbüle gülşen Adana.

Ne Ankara, İzmir ne de İstanbul
Bulunmaz bir yerde bu hal bu usûl
Kaim ol daim hemen sen şad ol
Yükselsin şerefın pür şan Adana.

Çok gezdim dolandım her vilâyette
Görmedim bir diyar bu melâhâtde
İlham aldım seni çün ziyarette
Güzellik deryası umman Adana .

Hayran olur gören bu melâhatı
Vasfına kimsenin yok liyakatı
Hilaf değil disem dünya cenneti
Göksündür bahça-i cinan Adana.

Neler yaratırmış Hâlık-ı cihan
Hilkat-i kudrettir diseler şayan
Gizli değil bu hal dünyaya ayân
Etmeğe hacet yok ilân Adana

Tefekküre daldım inceden ince
Gülüstan-ı dilde açıldı gonca
Anasın babadan yurdum Yenice
Merzifon'da kıldım iskân Adana

Harız Köyü oldu ikametgahım
Kismet bu diyare çekti çün râhım
Takdiri hudaya yok istibahım
Böyle imiş emr-i Yezdan Adana.

Bir divane meşrep Hakka bağlayam
Aşk libasın geydim sine dağlıyam
Ben o meşhur şair Sıdkı oğluyam
Değil şöhet koydum nişan Adana.

Geşt ü güzâr ettim diyar be diyar
Münevver halkın var olmuş bahtiyar
Ali Bakî vasfın kıldı ihtisar
Çün müsait değil zaman Adana.

BAĞLIYAM

Ayb görmek bid gibi zârımı
Tar-ı firkat ile ciğer dağlıyam
Çoktan beri göremedim yârımı
Bu dertli başıma kara bağlıyam

Gece gündüz kan ağlıyor gözlerim
Bu sinemi nar-ı aşkıta közlerim
Takatım yok, tutmaz oldu dizlerim
Sular gibi bilmem nasıl çağlıyam

Nazar eyle gözden akan yaşıma
Çünkü hasret kaldım kalem kaşıma
Dert belâ bir sevda geldi başıma
Bilmem hangi dertlerime ağlıyam

Bin üç yüz on üçtü dünyaya geldim
On iki yaşında ben öksüz kaldım
Yaşım on yedide bir mahlas aldım
Şuaradan Sıtkı Baba oğlıyam

Elli sekiz oldu tarih-i devran
Göz açtırmaz felek, her günüm giryan
Ali Baki derde battım der, aman
Razı oldum kaderime bağliyam

İTAAT ETTİM

Gönül dalmış idi hubb-ı dünyaya
Geçtim o sevdadan feragat ettim
Kalmadı gönlümde öyle yer kaya
Bağladım başımı nihayet ettim.

Hep vefasız imiş dünya varlığı
Birin ahrete yok aydınlığı
Görünce göz denizdeki balığı
Ben kendi kendimi şikâyet ettim

Adam için azı çoğu beraber
Çoğundan adama var hatta zarar
Böyle takdir etmiş sahib-i karar
Demiş rızkınıza kefâlet ettim.

Kismetleri taksim etti Hüdamız
Kaim oldu böyle bay u gedamız
Kudretinden halk olundu gıdamız
Dedi Allah : «Kula hidâyet ettim»

Taksimde kimine rençberlik düştü
Kimine esnaflik, dülgerlik düştü
Bu Ali Bakî'ye şairlik düştü
Öptüm başa koydum itaat ettim.

NEYLEYİM

Firkat-i yar ile an u zar ile
Gözlerim kan ile doldu neyleyim
Visâlin günlerin intizariyle
Bu ömrüm nihayet buldu neyleyim

Tutuştı neyleyim sinemin nârı
Yitirdim bulunmaz o dil-şikârı
Nazenin ömrümün geçti bahârı
Sarardı gül benzim soldu neyleyim

Derdim çok, semaya dayandı ünüm
Yaradan Mevlâya dönmüşüm yüzüm
Daha çok mu uzar bu kara günüm
Yetişir kapıya geldi neyleyim.

Şenelmışti gönül mülkü künc idi
Dost elinden gelen bize renc idi
Yaşım kırk beş henüz daha genç idi
Her dert belâ beni buldu neyleyim

Ali Baki ben dillerde bir idim
Aşka düştüm yağlar gibi eridim
Bu dünyada hiç farımam der idim
Yârın derdi beni aldı neyleyim

GÜLLER PERİŞAN

Scherde uğradım dostun bağına
Goncaları solmuş güller perişan
Duman çökmüş yaylasına dağın
Dost iline giden yollar perişan

Kara giymiş yasta şeyda bülbüller
Boynun eğmiş mor menevşe sümbüller
Figana başlamış o şirin diller
Akar gözlerimden seller perişan

Dostun bahçesine yâdel girerse
Gonca güllerini ağvar dererse
Bu hasretlik kıyamete sürerse
Canım cezadadır haller perişan

Yar aşkın kitabın almış destine
Kanlı sular dolmuş çeşm-i mestine
Sam yeli dokunmuş gerdan üstüne
Seçilmiş zülfünde teller perişan

Tutuştı yanıyor bağrım nâr ile
Bır dem süremedim nazlı yâr ile
Ali Baki gibi ah u zâr ile
Bekler kapısında kullar perişan

İÇEL İLİ YER ADLARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

A. Rıza GÖNÜLLÜ (*)

Türk Milleti, cihan hakimiyeti mefkuresinin bir gereği olarak, XI. asırdan itibaren Anadolu topraklarında, Fütühat hareketine başlamıştır. Bu mevzuda, çağdaş bir selçuk tarihçisi (İmameddin İs-fahani) şöyle der: «Türkler her ülkeye girdiler, her beldeyi aldılar ve hiç bir engel ile karşılaşmadan her tarafa yayıldılar. Öyleki, almadıkları memleket, iç-medikleri su, ateşlemedikleri ocak kalmadı.» (1)

İçel İlde, bu zamanda fethedilmeye başlanmış ve fetih, Karamanoğulları devrinde tamamlanmıştır. (2) Fetih olayı, İçel İlının, Türk vatan coğrafyasına katılmasına sebep olmuş ve bu coğrafi mekan, tarihî Türk devirlerinde, göçebe Türk boylarının iskan sahası haline gelerek, madde ve manada Türkleşmiştir.

Eiz, mevzu ile ilgili olarak, İçel ili yer adlarını (toponim) tahlil ettiğimiz zaman, Onlarda, Türk boy, oymak ve aşiret adları ile yakından alakalı, hatıralar bulunduğunu müşahade etmekteyiz. Buna, Türk kültürünün çeşitli motiflerini taşıyan, adları da dahil edebiliriz.

Belirtmekte fayda görmekteyiz. Günümüzde, yabancı kökenli yer adlarının değiştirilerek, yerine Türkçe adlar konulması cihetine gidilmektedir. Yalnız, bil-meyerek de olsa, bu hareket sırasında, Türklükle alakalı bazı yer adları da de-ğiştirilmekte ve coğrafyadan silinmekte-dir. (3)

Bizde, bu çalışmamızda, İçel İlinde, tarihte Türk boy, oymak ve aşiretlerinin adlarını taşımış olan ve fakat, bu gün başka adlarla anılan, «Köy adlarının» di-zinini vereceğiz.

Köyün Eski Adı (4) Köyün Yeni Adı

1 — Abdalkuyusu	Yeşilkuyu
2 — Aladinili	Kurbanlı
3 — Bayramlı	Sağlıklı
4 — Beci	Çamlıca
5 — Bekirde	Dikilitaş
6 — Cerit	Iğdır

Köyün Bağlı
Olduğu İlçe

Köyü Kuran Türk
Boy, Oymak ve
Aşireti (5)

Tarsus	Abdal
Tarsus	Aladinili
Tarsus	Bayramlı
Mut	Becili
Merkez İlçe	Bekirler
Merkez İlçe	Cerit

* Lise Md. Yrd. ALANYA.

1) Prof. Dr. Osman Turan, Türk Cihan Haki-miyeti Mefkuresi Tarihi, C. 1-2, S. 248, İstan-bul 1978,
2) Prof. Dr. Faruk Sümer, Oğuzlar, S. 180, 3. baskı, İstanbul 1980,

3) Prof. Dr. Mehmet Eröz, Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları, S. 43, v.d., Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri (11-13 Eylül 1984) Ankara, 1984.

4) Köylerimiz (1981), Ankara 1982,

5) Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgele-rine göre Osmanlı İmparatorluğunda Oy-mak, Aşiret ve Cemaatlar, S. 173 v.s. İstan-bul 1979,

İÇEL ÇULLARI III

(Geçen sayıdan devam)

Alev ÇAKMAKOĞLU (*)

İçel dokumalarında ilk bakışta fark edilen benzerlik, ayrıntılara girildikçe oymağın kendine özgü bir renk ve yanış zevkini geleneksel olarak yaşatması ile değişmektedir. Bu değişiklikler o oymağın özellikleridir ve oymakla beraber, dokumaları da göç eder. Varılan uzaklıklar, dokumaların benzerliği ile yakınladır. Dokumalar oymağın geçtiği yollar da bıraktığı ayak izleridir.....

Bu oymaklardan biri olan Bahşişler ile Afganistan'da yaşayan Teke Türkmenlerinin bir kolu olan Bahşi'ler arasında

bir ilgi kurulmaktadır. (1) Denilmektedir ki; Bahşişlerden bir grup Anadolu'ya gelerek «Bahşiş» adını almış ve çeşitli bölgelere yerleşmişlerdir. Bu yerlerden biri de İçel'dir. Başta Anamur olmak üzere, Gülnar, Silifke, Erdemli ve hatta Tarsus'ta Bahşiş adı geçen pek çok köye rastlanmaktadır. Bahşişlerin dokumaları ile Afganistan'daki Teke Türkmenlerinin dokumaları arasındaki benzerlikler ilgi çekicidir. Öncelikle Teke halı ve kilimlerinde değişmez olarak yer alan sekizgen şeklinde ortasında basamaklı yıldız yanı-

(*) Çukurova Üniversitesi, Mersin Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

(1) Prof. Dr. Mehmet Eröz, «Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz» Doğuş Yayınları, 1983, S. 172

7 — Hacıilyaslı	Derinçav	Mut	Hacıilyas
8 — Hacıhüseyinli	Palantepe	Mut	Hacıhüseyinli
9 — Hortu	Demirözü	Gülnar	Hortulu
10 — Katırcılı	Ulupınar	Gülnar	Katırcılı
11 — Kozak	Kürkcü	Mut	Kozak
12 — Körlü	Gürlü	Tarsus	Körlü
13 — Melikli	Konaklar	Tarsus	Melikli
14 — Melleç	Demirören	Anamur	Melleç
15 — Muhat	Çevreli	Tarsus	Muhat
16 — Muzur	Damlama	Tarsus	Muzurlu
17 — Nernek	Günyurdu	Tarsus	Nernek
18 — Ohukeşlik	Doğançay	Merkez İlçe	Ohu
19 — Ohut	Çamlı	Erdemli	Ohu
20 — Orhana	Güleç	Anamur	Orhan
21 — Perekente	Topluca	Mut	Perakende
22 — Reçeppli	Uzuncaburç	Silifke	Reçeppli
23 — Şansa	Gökçetaş	Mut	Şansalar
24 — Tekeli	Tekmen	Anamur	Tekeli
25 — Tekir	Esenbel	Silifke	Tekirli
26 — Tekirkuyumcu	Olukbaşı	Silifke	Tekirli

şının bulunduğu «Teke Gölü» İçel Çullarında benzer şekilde zili tekniğinde yer almaktadır. Üstelik İçel'de de «Gölün» karşılıklı parçalarının aynı olmak şartı ile iki renkli olarak dokunması önemlidir. Bunun gibi zeminleri altıgenlere bölünerek, her bölünün ortasında basamaklı sekizgenleri olan, basamaklardan da saplar üzerinde armut yanırları çıkan «Yomud» halıları ile İçel Çulları arasındaki bağlar bizi bu dokumaların sahiplerinin aynı boya ait olduğu fikrine götürmektedir. Bu boy; Salur'dur.

İçel yöresi çullarının diğer yörelerin dokumaları ile bağlantılarına gelince;

İçel dokumaları ile daha fazla benzerlikler taşıyan Konya yöresi dokumalarından, Konya Selimiye Camiinde bulunarak, İstanbul Vakıtlar Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesine getirilen bir zili yaygıda zemin, İçel ilinde kadın Bastı veya Deli Zili olarak isimlendirilen çullarda olduğu gibi diyogonal şeklinde sıralanan altıgenlere bölünmüştür.

Altıgenlerin ortasında İçel'de olduğu gibi alt ve üstte eşkenar dörtgen çıkıntıları olan dikdörtgen şeklinde yanırlar bulunmaktadır. Yaygının kenarsuları ise İçel dokumalarından farklı yanırları taşımaktadır.

Yine İçel yöresinde çok yaygın olarak dokunan zili tekniğindeki «Armutlu Çul»ların benzerlerine Konya ve Çanakkale'de değişik uygulamalarla rastlanmaktadır. (2) Konya yöresinde zemin altıgenlere bölünmekte ve her altıgenin ortasında basamaklı bir sekizgen yer almaktadır. Basamaklardan ise İçel'de armut adını alan yanırlar uzanmaktadır. İçel çullarından farklı olarak Konya'da basamaklı sekizgenlerin içlerinde yıldız yerine dört kollu, yanırlar bulunmaktadır. Çanakkale'de ise armut yanırları doğru dan doğruya sekiz kollu yıldızların köşelerinden çıkmaktadır. İçel çullarının değişmez kenarsuyu olan «Armutlu su» burada da dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca

Mut yöresinde «Göbekli Çul» da denilen zili tekniğinde, zemini köşegenlerinden çift şeritle birbirine bağlanan kare sıralarının değişen renklerle eşkenar dörtgenler meydana getirdiği kıl dokumalara özgü ve atıkları yün olarak Çanakkale, Balıkesir, Bergama yörelerinde farklı kenarsuları ile rastlanmaktadır.

Türk sanatı bir bütündür. Halı ve kilim sanatımız bu bütünlük içersinde diğer sanat dallarına bağlıdır. Bundan dolayı dokumalarımızda kullanılan yanırların bir kısmı mimarimizde, bazan renkli taşlarla bazanda çinilerle döşeme ve duvarları süslemektedir. Bu Türk'ün sevdiği, görmekten zevk aldığı motiflerin değişen malzemelerle ifadesinden başka birşey değildir. İstanbul Rüstem Paşa Camii mihrap duvarı döşemesinde İçel ilinde çapraz ve eğrice denilen yazırlar beyaz mermer siyah taşla kakma olarak altıgen şeklindeki zincirler içerisinde uzanmaktadır. Aralarda yer alan daha kısa altıgenlerde ise İçel yöresinde çok sık karışımıza çıkan sekiz kollu yıldızlar, bulunmaktadır. İznik Camiinin minaresinde yeşil ve lacivert renkli sırlı tuğlalardan zikzaklar aralardaki sırsız tuğlalarla gövdeyi oluşturmaktadır. Minaredeki yanırların Mut'un Eğri Çul veya Tarsus'un Yılan Eyeli Çullarından farkı malzeme ve kullanım alanlarındadır. Sayıları artırılabilir bu örnekler İçel çullarının Türk sanatı içinde Türk dokumaları arasında onlardan ayrı düşünülmeyen, fakat özel bir yeri olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak İçel yöresi dokumalarında olduğu gibi İçel çulları da Türklerin tarih sahnesine çıktıkları en eski çağlardan zamanımıza kadar yarattıkları birlikte yaşattıkları dokumaların ayrılmaz bir parçasıdır. Kullanılan malzemelerden renklere yanırlardan kompozisyonlarına kadar İçel çulları Türk halı ve kilim sanatının geleneksel zevkini taşımaktadır. Çul dokumacılığının esas olduğu İçel ilinde Türk çizgilerinin dışına çıkılmayan Yörük sanatı solugunu hissettirmektedir

(2) Belkıs Acar, Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar», Ak Yayınları, 1975.

YÖRÜKLERDE ALAÇIK

Musa SEYİRCİ (*)

Mersin Müzesi'nin değerli Müdürü Müyesser Tosunbaş, İçel Kültürü Dergisinde yayınladığı «Akdeniz Bölgesi Türkmenlerinde Çadır Tipleri» adlı incelemesinde sınırlı da olsa «alaçık» konusuna yer vermiş. (1) Bu inceleme yazısını okuduktan sonra çocukluğunun büyük bir bölümünü alaçık içinde geçiren bir halk bilimi araştırmacısı olarak alaçık konusunu bu yazımda ayrıntılı olarak ele almak istedim. Şimdiye değin Ali Rıza Yalman (Yalkın), Osman Kademoğlu, Müyesser Tosunbaş, Naci Eren gibi araştırmacılar «karaçadır» ve «topak ev» konusunu ayrıntılı olarak işlemişler ancak, «alaçık» konusu ayrıntılı olarak işlenmemiştir.

Oysa, alaçık, göçebe ve yarı göçebe olarak yaşamlarını sürdüren Yörükler'in yaygın olarak kullandıkları, konaklanan alanda süratle kurulan, ayrıntısı fazla olmayan bir mesken tipidir.

Alaçık konusuna değinen araştırmacılardan Ali Rıza Yalman, «Koyun kılından döğerek yapılan keçe çadıra «alaçık» veya «alayçık» çadırı denilir.» derken rahmetli dostum Naci Eren, Antalya Yöresinde «alaçık tipi görülürse de, bu tip çadırı genellikle yakın köylerine göçenler ve Tahtacılar kullanmaktadır.» diye belirtir, «Yörüklerde Karaçadır» ad-

lı araştırmasında. (2-3) Gerçekten de Antalya, Burdur'un Bucak, Tefenni, Gölhisar ilçelerinde, Denizli'nin Fethiye'ye sınır köylerinde ve Fethiye Yöresinde alaçığı, geçimini büyük ölçüde hayvancılıkla sağlayan, geçmişte konar-göçer olan bugün ise toprağa yerleşmesine karşın, yazın yaylaya çıkan yarı göçebe köylüler kullanırlar. Ancak, Naci Eren'in belirttiği Tahtacıların kullandığı meskenlere alaçık demek pek mümkün değil. Hem dış görünümü, hem de iç görünümü ve döşemesi ile Yörüklerin kullandıkları alaçık çok farklıdır. Yörüklerin kullandıkları alaçıkta bir dokuma zenginliği vardır. Oysa, Tahtacıların kullandığı konutlar daha çok ahşaba dayalı bir ölçüde olanakların değerlendirilmesiyle oluşturulmuş, derme-çatma meskenlerdir. Bu meskenlerde Tahtacılar son yıllarda, ahşabın yanısıra yağmurdan, soğuktan korunmak için naylon kullanmaya başlamışlardır.

Özetlersek, «alaçık» veya «alayçık» Fethiye'den Kahramanmaraş'a dek Akdeniz Bölgesinde yarı göçebe ve göçebeler arasında kullanılan, konaklama alanında süratle kurulan bir mesken tipidir.

Genellikle ardıc ağaçlarının genç dallarından kesilen ve fazla kalın olmayan, yaklaşık iki-üç metre uzunluğundaki çu-

(*) Antalya İli. Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kültür İşleri Şube Müdürü.

1) TOSUNBAŞ, Müyesser, «Akdeniz Bölgesi Türkmenlerinde Çadır Tipleri», İçel Kültürü, Sayı: 1, 1 Ocak 1987, 25-27. s.

2) YALMAN, Ali Rıza, CENUPTA TÜRKMEN OYMAKLARI - I, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara-1977, 245. s.

3) EREN, Naci, «Yörüklerde Karaçadır» FOLKLOR VE ETNOGRAFYA ARAŞTIRMALARI, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul-1984 59-82. s.

buklar düzülür.

Alaçığın kurulacağı alana, sert bir kazağa tokmakla vurularak eşit aralıklarla delikler delinir. Çubuklar delinen bu deliklere yerleştirilir. Deliklerin, bir başka deyişle çubukların arasındaki mesafe 40-50 cm. arasında değişir. Çubukların kalın tarafları delinen deliklere sokulur. Ailenin büyüklüğüne göre çubuklar karşılıklı uzunlamasına tünel biçiminde yerleştirildikten sonra arka ve ön taraflara da yine karşılıklı çubuklar dikilerek bu çubukların tepesi tepede eğilerek bir Akdeniz bitkisi olan sivilcik ağacının dallarından sıyrılan bağlarla bağlanır. Sonra, yine aynı çubuklar yanlardan birbirine paralel çubuklar bağlantı ağacı olarak bağlanır. Alaçığın yaklaşık olarak eni üç metre, boyu yedi metredir. Kurulacak alaçığın büyüklüğüne göre çubuk sayısı artırılır. Çubuklar karşılıklı genelde beşli veya yedilidir.

Çatı çatıldıktan sonra, eğer göçebenin eski yurdu yani hazır yurdu değilse bazen alaçığın ön kısmına yani ocaklık kısmına üç-dört sıra kafes şeklinde taş duvar örülür. Ocak, bu duvarın önünde yatar. Böylece turluğa zarar vermez.

Çatı işi tamamlandıktan sonra, alaçığın yanlarına, arkasına, önüne turluklar (siyahımsı keçe) atılır. En üstüne de tepe turluğu atılır. Tepe turluğu daha büyük olduğundan diğer turlukların üzerini örter. Boşluk bırakmaz. Tepe turluğunun uçlarına bağlı iplere taşlar bağlanarak diğer turlukların üzerine dışta yanlarda bırakılır. Bu taşlar diğer turlukları bastırır. Öte yandan, tepe ve diğer turlukların rüzgarda kalkmasını önler. Turluk yerleştirme işlemi bitince daha önceden hazır olan, iple yaklaşık 120 Cm. uzunluğundaki kamışların (kargı) birbirine sıkı bir biçimde çitlendiği, örüldüğü «çığ» dıştan turluğun etrafına doluşturılır. Ve turluk bir kez de bu «çığ» ile sıkıştırılır. Çığa ise yassı taşlar dayanır. Çığın bir ucu da alaçığın kapısını örter. Kapı görevini görür. İstenildiği zaman toparlanarak kapının yan kısmına dayanır. (*)

Daha sonra alaçığın etrafına ark yapılır. Alaçığın altına gidecek yağmur ve kar suyunu önlemek için.

Alaçığın tek kapısı vardır. Kapının hemen sol yanında ocaklık yer alır. Ocaklığın solunda tabak ve çanakların konacağı bir basit çanaklık yer alır. Ayrıca bu bölümde büyük süt tenceresi—varsa keklik kafesi—ve benzeri mutfak eşyaları yer alır.

Alaçığın arka kısmında ise yerden biraz yükseltilmiş olarak taşların üzerine ahşaplar yerleştirilir. Ahşapların üzerine çuvallar, çuvalların üzerine yataklar konur. Üzeri renkli bir kilimle örtülür. Bu bölüm yüklüktür.

Alaçığın tabanına ise bazen hasır, hasır yoksa karaçul serilir. Çulun üzerine ise keçe serilir.

Ateş yanan ocaklığın üzeri rüzgarın, yağmurun durumuna göre açılır, örtülür.

Bütün aile tek odalı olan bu alaçığın içinde barınır. Bazen, yeni doğan oğlak, kuzu, köşek de alaçığın içine ocağın yanına alınır. İyi kurulmuş bir alaçık, içine yağmur, kar, soğuk almaz. İçerisi de oldukça sıcaktır. Ayrıca çadır rüzgarı eleyip içine geçirdiği halde, alaçık rüzgarı kesinlikle içine geçirmez.

* Fethiye Yöresinde genelde alaçık yirmibeş çubukla kurulur. Beşer çubuk yanlarda, beşer çubuk da ön ve arkada yer alır. Bu çubukları tepede bağlamak için bir çubuk daha kullanılır. Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi çubuklar tepede birbirine karşılıklı bağlandıktan sonra ön, arka ve yan çubuklarını baskı olması için sözünü ettiğimiz tepe çubuğu kullanılır. Diğer çubuklar böylece alttan bir de tepe çubuğuna bağlanır. Bu çubukların yanısıra, ikişer çubuk da karşılıklı yanlara baskı çubuğu olarak bağlanır. Böylece yirmibeş çubuk kullanılmış olur. Yirmibeş çubukla kurulan alaçığa beş turluk kullanılır. Birer yanlara, birer de ön ve arkaya turluk atılır. Son kalan büyük turluk ise tepe turluğu olarak kullanılır. Yine aynı yörede bazen çubuk sayısı artırılarak tepeye iki turluk atılır. Ve yataklar alaçığın ortasına, alaçığı ikiye bölecek şekilde yığılır. Ve alaçık böylece iki odaya dönüşür. Ailenin bir kısmı yatağın arkasına, bir kısmı da önüne vatar.

Mut'ta bulunan cönklerden

BEKTAŞÎ ŞİİRLERİ III

(Geçen sayıdan devam)

Hilmi DULKADİR (*)

DEDEMOĞLU

9.5.17

Uzak gittik, yakın geldik
Gözde gönülde niceyiz
Mürüvvetle dara durduk
Gözde gönülde niceyiz-biz

Geldim durdum nazarına
Hem şarına pazarına
Aşık oldum dizarına (didarına)
Gözde gönülde niceyiz-biz

Mansur'um dara çekildim
Kül oldum yandım yakıldım
Geldim meydana dikildim
Gözde gönülde niceyiz-biz

Günahımız elimizde
Cömert Allah dilimizde
Canım kurban yolunuzda
Gözde gönülde niceyiz-biz

Günahım çoktur kalmanız
Gözden gönülden salmanız
Bir deliyim divaneniz
Gözde gönülde niceyiz-biz

Aklımı başıma derdim
Noksanım önümde gördüm
Bin kan ettim yine geldim
Gözde gönülde niceyiz-biz

Dedemoğlu günah işler
Yatmaz sayılır sağışlar
Sultan ganidir bağışlar
Gözde gönülde niceyiz-biz

DEDEMOĞLU

9.6.18

Adem'den alemi izhar eyleyen
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara
Hâlk edip insanı iç'ne dolduran
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara

Edensin, eyleyensin, kılansın
Aşkla aşıkı sevdaya salansın
Demem ki hak değilsin, bilensin
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara

Levh-i kalem yazar senin meramın
Muhammet Ali'dir hem bedir mahın
Dertlerin davası sensin Allah'ım
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara

Bunaltırsın ama bunda komazsın
Etin yerde kemüceğin sormazsın
Bin kan olsa bir mürüvet sormazsın
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara

Dedemoğlu cefasına beliyim
Hakkın biçare kemter kuluyum
Kul içinde bir günahkar deliyim
Şükür Lütf'ihşanın çoktur kullara

(*) Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sa-
nat Okulu Müdürü

DEDEMOĞLU

9.7.19

Uzanıp bir can canana varsa
Devran harf ekrânıdır candan cana
İki harf içinde derse otursa
Sazı hürrem gelir gider ol cana

Hakkın ihlas kulu ikrar güdendir
Muhammet Ali'ye doğru gidendir
Yedi harfin aslı nedir nedendir
Duyan bilmez bilen demez her cana

Dilimiz her cana bunun ötesi
Ali'dir on'ki imamın atası
Beş harf oldu aşıkların potası
Söyledikçe can verir ol can cana

Nazarım her gönül geçmez güzelden
Aşıklar rengini alır kıızıdan
Böyle gelmiş böyle gider ezelden
Onun için meyl verir can cana

Dedemoğlu günahını bilersen
Dört harfin nazarına durursan
Hak deyip meydana serini korsan
Hergiz hata gelmez ol can cana

DEDEMOĞLU

9.8.20

Duman nedir senin kastın muradın
Niye çöktün yollarımın üstüne
Sende bencileyin Leyla m'aradın
Niye çöktün yollarımın üstüne

Niye indin yücelerin başından
Ziyaret mi kıldın sehil kışından
Kan dökülür gözlerimin yaşından
Niye çöktün yollarımın üstüne

Böyle olur sizin yerin töresi
Öldü gözlerimin dostu küresi
Neyleyeyim yoktur aşkın çaresi
Niye çöktün yollarımın üstüne

Dedemoğlu hasiretin narından
Dağlar da iniler ah-u zarından
Mansur'um dönemem dostun darından
Niye çöktün yollarımın üstüne

DEDEMOĞLU

9.9.21

Dilime bir kelâm geldi söyleyim
Gelin hey gaziler yola gidelim
Yüz sürüp dergâha niyaz edelim
Gelin hey gaziler yola gidelim

Yol bir gonca güldür aşık olana
Bülbül olup kapısında kalana
Yuf dediler şu meydanda yalana
Gelin hey gaziler yola gidelim

Önümüzü cemde hakka katalım
Mürebbi musahip aşna tutalım
Meşrep gölüne gönül katalım
Gelin hey gaziler yola gidelim

Sürdüğümüz şah-ı merdan yoludur
Aşk elinden kandilimiz doludur
Yol kadim cümlesinden uludur
Gelin hey gaziler yola gidelim

Dedemoğlu eder sinem dağlıdır
Yolca giden kişi yolun oğludur
Veliler nebiler yola bağlıdır
Gelin hey gaziler yola gidelim

DEDEMOĞLU

9.10.22

Bizlere de bir yol koymuş yol ilen
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir
Elbet bizi dinler böyle söyleten
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir

Yaratmış kulların kalbine bakar
Kalbi çürükleri odlara yakar
Herkes ettiğinin azabın çeker
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir

MERSİN'DE HALK OYUNLARINA TOPLU BAKIŞ

Halil ATILGAN (*)

«Oyun ve müzik» milliyet duygusunun ve eğitiminin en güçlü araçları olarak yüzyıllar boyunca Türk toplum hayatının çeşitli yönleriyle balgantisını koruyan, millî ve büyük bir geleneğimizdir.

Bir coğrafya ve tarih gerçeği olarak, çeşitli bölgeler içinde değişik ve renkli örnekler halinde, her fırsatta millî ve mahallî bir kaynaşma ve hareket unsuru halinde yaşatılan bu gelenek, tabiat sevgisi, memleket sevgisi ve millet bağlılığının açık tezahürüdür» der Sadi Yaver Ataman (100 TÜRK HALK OYUNU).

İşte bahsedilen inançla Mersin'e gelip yerleşen Türkmenler uzun bir müddet konar göçer halde yaşamışlar. Sonra kendilerine, yaşayışlarına göre yerleşim

merkezleri seçmişler. Bu yerleşim merkezlerinin özelliklerine ve güzelliklerine göre yaşayışlarını, çeşitli kültürlerini, oyunlarını ve müziklerini geliştirerek, bölgeye yerleşen Türkmenler ekip biçme ve ekip biçmeyle ilgili, hasatla ilgili oyun figürlerini çoğaltmışlardır. Daha önce konar-göçer yaşantılarında karşılaştıkları bir çok hayvanların taklidi olan hareketleri figürlere dönüştürmüşler. Mesela keklik hareketlerinin taklitleri gelişerek KEKLİK oyununu ortaya çıkarmıştır. Bu noktadan hareket ederek, Mersin oyunlarını tasnif etmek gerekirse oyun çeşitliliği kendiliğinden ortaya çıkar.

Mersin merkezde ve merkez köylerinde oynanan halk oyunları, Çukurova ve Taşeli yöresi oyunlarıdır. Çukurova oyunları ikili ve dört zamanlı, davulla ve zurnayla oynanan oyunlardır. Oyun-

(*) Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Öğretim Görevlisi

Birgün mülke sahip zaman gelecek
Mümin müslim ona secde kılacak
Herkes ettiğine pişman olacak
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir

Sakın ameline fi'lin ezdirme
Arif ol nasiye sırrın sezdirme
Tutmadan kavuşup gönül gezdirme
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir

Dedemoğlu düşüp odlara yanma
Doğruladı(ğı)n yerden çevrilip dönme
Sakın hakkı batıl ...olur sanma
Gel gönül gamlanma Hûda kerimdir

İÇEL KÜLTÜRÜNE
İÇEL İLE İLGİLİ
YAZILARINIZI
BEKLİYORUZ.

lar en az üç ve daha fazla kişilerle oynanır. Davul zurna etrafında yarım ay şeklinde dizilen oyuncular icraatlarını oyun bitinceye kadar aynı şekilde devam ettirirler. Çukurova oyunları toplu oynanan oyunların en başta gelenlerindendir. Buna göre halay sözcüğünün de alay sözcüğünden türemesi dikkate değer bir konudur.

Halay oyunları türküsüz, sözsüz sadece enstrümantal olarak oynanan oyunlardır. Halay başını çeken oyuncu hem bütün oyuncuların disiplinini sağlaması yönünden, hem de bazı halaylarda solo figürler yapması bakımından etken bir rol oynarlar. Halay başını çeken oyuncu zaman zaman yaptığı solo oyun hareketlerinde sağ ve sol dizini sıçrayarak yere vurur. Bu da eskiden Türkler'in çok saygı değer kişileri diz çökerek selamlama geleneğini yansıtan örneklerden biridir. Çukurova yöresi oyunları hasat ve hasat sonu olaylarını ifade eden figürlerden oluşur (Gelin alma, Pekmez, Saya halayları gibi).

Halay oyunları İçel İlinde : Tarsus'da, Mersin'de ve Erdemli ilçe sınırları içinde kendisini gösterir. Ancak Erdemli'den öte Silifke İlçe sınırlarına girildiğinde halay oyunları hükmünü yitirmiş yerini kaşık oyunlarına ve türkülü zeybeklere bırakmıştır.

Kaşık oyunları bölgesi olarak bilinen TAŞELİ'de, Güney Doğu ve Doğu Anadolu'dan beri devam eden davul zurna hakimiyeti de sona erer. Klarnet, keman, kabak kemane ve koltuk davuluna verini bırakır. Bu yörelerde Çukurova oyunları oynanmasına rağmen, Mersin'de yerleşen Türkmenler eski oyunları olan Taşeli yöresi oyunlarını zevkle devam ettirmektedirler.

Mersin'de diğer bir oyun çeşidi de SAMAHLARDIR. Samah : Zamah-Zemah-Samak şeklinde de söylenir. Ama günümüzde en yaygın olanı SAMAH'tır.

SAMAH : İşitme, duyma manasına gelen SİMA VE SEMA deyiminden etkilenerek daha önce bahsettiğimiz isimleri almıştır.

SAMAHLAR : Bağlama eşliğinde oynanan türkülü dinî bir oyun türüdür. Genelde oyun üç bölümlüdür. Ağır lama, yeldirme ve koğdurmadır. Turnalar Semahı, Garipler Samahı, Kırklar Samahı gibi çeşitleri vardır.

Mersin ilçe merkezine bağlı köylerde samahlar genel olarak Tahtacı denilen, geçimini katırlarıyla tomruk çekerek temin eden gruplar tarafından oynanan dinî oyunlardır. Bunlar Mersin merkez ilçe köylerinin çok azında oynanmasına rağmen, çeşit olarak bilmekte yarar olduğunu düşünerek buraya almak durumunda kaldık.

Mersin merkezine 9 km olan Düğdüören Köyü'ne 12.2.1985 tarihinde yaptığımız bir derleme gezisinde köv halkından Rıza Sındı aşağıdaki sözleri bulunan samahı çalarak okudu. Rıza Sındı'nın hanımı ve köy halkından bir kişi de samahı karşılıklı icra ettiler.

Samahın sözleri şöyle :

Verdiğin ikrarda dururum dersin,
Mürşitin sözüne itaat eyle.
Haramı helal fark etmez yersen,
Müminlik davasından feragat eyle.

Tabip ister bu yarayı yarmaya
Zahmi aşkın melhemini sarmaya
Kudretin yoksa Beytullah'a varmaya
Gönül Beytullahtır ziyaret eyle

Taşa çaldım elden, şişe-i arı
Harcettim bu yolda, eldeki varı
Kötülüğe iyilik er kişi kârı
Kemlik edenlere inayet eyle

Daralıp kendini sıkma Seyranı
Rızanın babından çıkma Seyranı
Gönül Beytullahtır yıkma Seyrani
Elden gelir ise imaret eyle.

Mersin'de samah oynanan bölgelerde diğer bir oyun türü de MENGİLERdir. Mengilerde samaha benzer ve toplu oynanan oyunlardandır ve 9 zamanlıdır.

Mersin'de kaşık oyunları : (Taşeli Yöresi Oyunları)

Kaşık oyunlarının belli karakteri, tahta kaşıkları şıkırdatarak, topuk kakıp, omuz ve kuşak oynatmak (göbek ırğalamak) suretiyle kıvrak figürlerin bulunmasıdır. Kaşık oyunları kadınların kafes arkası devrinde kendi aralarında oynadıkları oyunların taklidi örnekleri gibi görünürse de, dikkatle incelenecek olursa, erkek tavrının incelikleri ile örülmüştür. Hareketler erkek kadın ilişkilerinde erkeğin aktif rolünü canlandırır. (Yüz Türk Halk Oyunu. S.Y.A. Ataman)

Mersin'de oynanan kaşık oyunları, komple Taşeli Bölgesi oyunlarıdır. Kendisine özgü bir kaşık oyunu yoktur. Mersin'de oynanan kaşık oyunlarının en büyük özelliklerinden biri oyunun sözlü ve türkölü oluşudur. Sözle müzik birleşmiş ve bütünleşmiştir. Oyunlar muhakkak türkölileriyle beraber çalınır söylenerek oynanır. Oyunlar genellikle 2/4, 4/4, 9/8 lik usullerden ibaret olup 9/8 lik usullerle oynanan oyunlar genelde zeybek, mengi ve samah türündendir. Kaşık oyunlarında oyuncular tam daire veya ikili çift sıra halindedirler.

Taşeli yöresi oyunları yerleşim birimlerine göre isimler almışlar. Anamur oyunları, Mut yöresi oyunları, Silifke oyunları gibi. Aslında oyunların temel figürleri bir olup, yerleşim birimlerindeki ufak tefek farklılıklarından bu ayırımın yapıldığı kesindir. Böyle çok az farklılıkları olan bu oyunları Mut, Anamur, Silifke olarak değil de başta da belirttiğimiz gibi Taşeli Bölgesi oyunları olarak vasıflandırmak en doğrusu ve en yapıcıdır.

Taşeli Yöresi oyunları klarnet, keman, kabak kemane ve koltuk davuluyla çalınır söylenmektedir. Klarnetin ve kemanın bir halk çalgısı olmadığı düşünülürse daha önceden bu oyunların bağlamayla, kabak kemaneyle, koltuk davuluyla çalınır söylendiğini söyleyebiliriz. melodi zenginliği, melodi kıvraklığı baş etken olmuştur sanırım. Zira hareketli ve kıvrak ezgilerin klarnetle, kemanla ırasının bağlamaya göre daha kolay olması, keman ve klarnetin Taşeli'de geçer akçe olmasını sağlamıştır.

Mersin'de oynanan bir başka halk oyunu da zeybeklerdir.

Zeybeklerin kelime anlamı KAMUSU-U-TÜRK-İ ye göre «Hafif silahsız, asayişe memur edilmiş eski bir sınıf asker» olarak belirtilmekte, Büyük Türk Lügatına göre «Aydın ve Bursa halkına verilen isim», Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i-Osmanisine göre «hafif silahsız asker» olarak açıklanmaktadır. Ama şimdi biz biliyoruz ki zeybek denilince Ege Bölgesinde, Teke yöresinde yaygın olarak oynanan, mertlik ve kahramanlık ifade eden bir halk oyununun türüdür. Zeybekler toplu olarak oynandığı gibi tek olarak da oynanabilir. Baştaki zeybek oynayan oyuncuya EFE diğer oyunculara da KIZAN adı verilir. Kızan ve Efe tabiri daha çok Ege Bölgesinde oynanan Zeybek oyunları için geçerli olup, Mersin ve çevresinde ovnanan Zeybek ovunlarında Kızan ve Efe sözcüğü pek kullanılmaz. Bu bölgede oynanan zeybeklerde kaşık oyunları gibi klarnet, keman, kabak kemane ve koltuk davulu eşliğinde oynanmaktadır.

Zeybekler genelde hareketlilik açısından incelenecek olursa üç grupta toplanır.

1 — Çok ağır hareketli zeybekler : (9/2 usullerde olan zeybekler ki genelde ova kesiminde daha fazla oynanır)

2 — Ağır hareketli zeybekler : (9/4 lük usulde oynanan zeybeklerdir ki dağ kesiminde daha fazla oynanır)

3 — Hareketli Zeybekler : (Sahil kesiminde ve 9/8 lik usuller de olan zeybeklerdir) İşte bu üç grup zeybekler Mersin'de ve Taşeli'de oynananlardır. Bu zeybeklerin diğer bazı zeybeklerden farkı sözlü ve türkülü oluşudur. Ayrıca sahil kesiminde oynanan ve 9 zamanlı usullerle icra edilen zeybekler ise çok hareketli ve kıvraktır.

Bu açıklamalardan sonra Mersin'de oynanan oyunlar 5 grupta toplanabilir :

- A — HALAYLAR
- B — KAŞIK OYUNLARI
- C — MENGİLER
- D — SAMAHLAR
- E — ZEYBEKLER

A — HALAYLAR

- a) Üç ayak
- b) Sirvani
- c) Halebi
- d) Kırıkhan
- e) Ceyhan Garibi
- f) Saya
- g) Pekmez
- h) Toros Halayı
- i) Lorki
- j) Kasap
- l) Berdi
- m) Sarhoş
- n) Serçe
- o) Acem (gelin alma)

B — KAŞIK OYUNLARI

- a) Silifke Sallaması
- b) Keklik

- c) Türkmenkızı
- d) Silifkenin Yoğurdu
- e) Yayla Yolları
- f) Kullar Olam
- g) Mandilli
- h) Tınbıllı
- i) Anamur Yolları
- j) Danışman
- k) Urfani
- l) Kesik Çayır
- m) Yatamadım Gasevetten Meraktan
- n) Cerali (Ham çökelek)

C — MENGİLER

- a) Eski Mengi
- b) Keklik Mengisi
- c) Türkmen Mengisi

D — SAMAHLAR

- a) Kırklar Samahı
- b) Gönüller Samahı
- c) Kırat Samahı
- d) Garipler Samahı

E — ZEYBEKLER

- a) Tek Zeybek
- b) Portakal Zeybeği
- c) Gök Kara Zeybeği
- d) Kızlar Zeybeği
- e) Ceviz Arası

Taşeli yöresinde oynanan zeybeklerde kaşıkla oynanmaktadır. Aslında zeybekleri de kaşık oyunları içinde de düşünmek mümkündür. Bu gruplarda bölgede oynanan bütün oyunların adlarını yazmadık. Oyunlara örnekler verdik. Taşeli yöresinin bütün oyunlarının hepsi budur anlamı taşımamalıdır.

GÖNÜL

YOK BENİM

— Hayrettin İVGİN'e —

Gel gönül zalime sakın pes deme
Dadaloğlu gibi dağlara yaslan
Namert döşşeginde yatmak isteme
Karda kışta kalıp yağmurda ıslan

Dileğimi mül'hazâ et vefâdar
Bahdiyârda zernişânem yok benim
Gönül uman yerden bekler itibar
Senden başka el-amanım yok benim

Zaten kış ettiler yazını alıp
Şükür dedin çoğun azını alıp
Çalacaksan eğer sazını alıp
Halktan yana olup halkına seslen

Kem talihim zincir vurdu koluma
Bitkin düştüm kimse bakmaz halime
Zihnim zay olmakta el at elime
Dert yanacak bir imkânım yok benim

Benden söylemesi senindir karar
Tutarsan sözümü kâr olur zarar
Cehaleti yenen her işe yarar
İlim irfan ile okuyup beslen

Yiğit odur yardım ede düşküne
El uzata perperişân şaşkına
Sırra kadem pîr-i mugan aşkına
Çaresizem hoş zamanım yok benim

Kalleş olan zevki zulümde bulur
Şerefsiz yaşayıp şerefsiz ölür
Merhametle vicdan yiğitte olur
Mazlumu görünce duygulan hislen

Elbet kılavuzla döner bu devran
Dostu sadakattan olursa ferman
Bu müşkül halime sen eyle derman
Başka mühr-ü Süleymanım yok benim

GÖNÜLLÜ COŞKUN'a olursan yakın
İnsan olmayana tavrını takın
Yoluna devam et çekinme sakın
Hiç tilkiden korkup yılar mı aslan.

HASRETİ'yem hasret oldum neyleyim
Tutarsızam başka nasıl söyleyim
Kaderim buyumuş kime ne deyim
Senden gayri tek gümânım yok benim

Âşık Coşkun GÖNÜLLÜ

Âşık HASRETİ

HABERLER :

ÇUKUROVALI ÂŞIK FERRAHİ ANILDI

Kutlu ÖZEN (*)

Giriş : Aşık Ferrahî'yi Doç. Dr. Saim Sakaoğlu'nun TFA'da çıkan (1969) «Ferrahî'yi de Kaybettik» adlı makalesinden tanıyıp öğrenmiştim (1). Çünkü o yıllarda folklorla karşı ilgim az olduğu gibi, Sivaslı halk aşıklarının dışındaki aşıklerle de pek ilgim yoktu. Çukurovalı bir aşık ne kadar güçlü olursa olsun, Aşık Veysel'in varlığında eriyip gidiyordu. Durum böyle olunca diğer aşıklar gibi Ferrahî de o tarihe kadar dikkatimi çekmemişti. Fakat Sayın Sakaoğlu'nun makalesi beni çok etkiledi. Ferrahî'ye karşı ilgim arttı.

Bilindiği gibi asıl adı Mehmet Ali Metin olan Ferrahî, 1934 yılında Ceyhan'ın Kıvrık (Kıvrıklı) köyünde doğmuştur. Babası Mustafa Ergat, Ceyhan'da tütün kolculuğu yapmıştır. Fakat bir olaydan sonra Ceyhan'ı terketmiş ve bir daha da dönmemiştir. Babasının gidişinden çok kısa bir süre sonra annesi Emine'yi de kaybeden Mehmet Ali, dayısı Osman Metin'in himayesine sığınır. Burada rahat etmez, köyün sığırlarını güderek, traktör sürerek ekmeğini kazanmaya çalışır (2).

Çok küçük yaşta şiir söylemeye ve saz çalmaya başlar. 1954 yılında askere

alınır. Asker ocağında vereme yakalanır ve memleketine döner. 1959 yılında evlenir. Bu evlenmeden sırasıyla Emine, Mustafa ve Şemi adlı üç çocuğu olur. 1960-1961 yılları arasında Kıvrıklı köyündeki arazisini satarak Adana'ya göç eder. Sinan Paşa Mahallesi Kışla Caddesinde bir sazevi açar. Bir yandan saz dersi verir, bir yandan plâk satarak geçimini temin etmeye çalışır. Adana, İzmir, İstanbul radyolarında programlar yapar. Ancak mutlu günler uzun sürmez. Ses tellerine gelen bir felç ile sesini kaybeder. Biricik kızı Emine henüz beş yaşındadır. Ferrahî çalar, küçük Emine söyler. Bu şekilde ilden ile gezerler. 1967 yılında yapılan Konya Aşıklar Bayramı'nda Emine'nin okuduğu «Elâ gözlü nazlı yarı» türküsüyle, bu dalda birinci olurlar. 1968 yılında yine aynı dalda, yine birincilik ödülü alırlar.

Bu ödüller onun Türkiye çapında bir üne kavuşmasına sebep olur. Ama ne yazık ki içini kemiren dert onu rahat bırakmaz, çileli, bahtı kara Ferrahî, en verimli çağında ve 35 yaşında iken 22 Nisan 1969 senesinde bu dünyadan göçer. Ferrahî'den geriye yüzlerce şiir ve türkü kalır. Yıllar sonra Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü öğretim görevlisi Halil Atılğan Ferrahî'nin şiirlerinden bir çoğunu unutulmaktan kurtarır (3). Onları notaya alır.

(*) Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyat Rektörlük Okutmanı

(1) Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, Ferrahî'yi de Kaybettik, TFA, C: 12, s. 5344

(2) Halil Atılğan, Aşık Ferrahî, Çukurova Üniv. Güz. Sant. Böl. Yay. No: 1, Çukurova Üniv. Basımevi - 1987, s. 8

(3) Halil Atılğan, a.g.e. ve ayrıca Dergâh, Türk Dili ve Ed. Ans. C: 6, s. 296, Mehmet Ali Metin (Ferrahî) maddesi

Genç araştırmacı Halil Atılğan'ın verimli çalışmaları Ferrahî'ye olan ilgiyi artırır. Çukurova Üniversitesi ile Ceyhan Kaymakamlığı 4-5 Haziran 1987 tarihleri arasında «Ceyhanlı Aşık Ferrahî'yi Anma Günü» düzenlerler. Bunun için de ses ve saz ustalarını halk şiirine ilgi duyan bilim adamlarını ve araştırmacıları anma gününe davet ederler.

Ben de bu anma gününe davet edilince çok sevindim. Çünkü çok genç yaşta ölen, fakat bu kısa ömre çok şeyler sığdıran Ferrahî'ye minnet borcunu ödeyecektim.

İlk günkü anma programı Çukurova Üniversitesi'nin konferans salonunda yapıldı (4 Haziran 1987). İlk konuşmayı Üniversite'nin Güzel Sanatlar Bölümü Başkanı Yalçın Yüreğir, ikinci konuş-

mayı Türk Folklor Araştırmaları Kurumu Genel Başkanı İ. Ünver Nasrattın-
oğlu yaptı. Çukurova Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Muhsin Yılmaz'ın konuşmasından sonra Halil Atılğan, Ferrahî'yi hayatı, şiirleri ve türküleri ile tanıttı.

Törene davet edilen ve çoğu Ferrahî'nin dostu olan Çukurovalı Aşıklar: İbrahim Sultan, Haydar Aslan, Feymanî, Gül Ahmet, Hacı Karakılçık, Kul Musta-

fa ve Abdolvahap Kocaman, sazlarıyla, sözleriyle, hatıraları ile Ferrahî'yi yaşattılar.

Törenin en duygulu yanı, Ferrahî'nin kızı Emine'nin gözyaşları içinde babasının türkülerini söylemeye çalışmasıydı. Çok güzel bir sese sahip olan Emine Metin'e hem Adana'nın, hem Üniversite'nin sahip çıkması yerinde olur. Türk halk müziği hem yeni ve güçlü bir sese sahip olur, hem de Ferrahî'nin ruhu rahata kavuşur.

Kenan Şale ve Tuğrul Şan gibi değerli sanatkarlar da Ferrahî'nin türkülerini okudular. Gerçek bir müzik ziyafetinden sonra ilk günkü törene son verildi.

Törenin ikinci gününde (5 Haziran 1987) ilk önce Ceyhan Kaymakamlığı ziyaret edildi, sonra topluca Ferrahî'nin doğum yeri olan Kıvrıklı Köyüne gidildi. Bir önceki program burada da tekrarlandı. Ceyhan ve Kıvrıklı Köyü halk oyunları ekipleri Çukurova'nın oyunlarını sergilediler.

Uzun bir günün yorgunluğu tatlı anılarla sona erdi.

Her yönü ile mükemmel olan bu anma gününü düzenleyenleri candan kutlarım, başarılarının devamlı olmasını dilerim.

**TÜRK MİLLETİNİN TABİAT VE ŞİARINA
EN UYGUN OLAN İDARE
CUMHURİYET İDARESİDİR.**

KEMAL ATATÜRK

TOROSLARDA TAHTACI OYMAKLARI (*)

Taha TOROS (*)

GÜRBÜZ BİR TAHTACI KIZI

Tahtacı oymakları Oğuz boylarından gelen Türkmenlerdendir. Ağaç eri denilen bu oymaklar Fizyonomi itibariyle de Orta Asya Türklerine benzemektedirler. Bazı ananeleri tetkik olunursa şamanlığın değiştirilmiş bir şekli olduğu görülür.

Toroslardaki Tahtacıların muhtelif kolları vardır. Bu kolların hepsi de aynı kökten gelmektedir. Son yıllarda bu kolların bir çoğu adlarını bile unutmuşlardır. Yaptığımız tetkikatla bugün şu kolların mevcut olduğunu gördük:

(Çaylak, Aydınli, Sehepli, Kabaklı, İseli, Danabaş, Elemertli Saçıkara, Çapaklı, İrkakan (erken kalkan), Koca Obalı, Tomaslı)

YAŞAYIŞLARI :

Tahtacılar daima su başlarında ve ormanlarda yaşarlar. Üç beş katırları ve bir merkepleri vardır. Yegâne sermayeleri bu hayvanlarla baltaları ve bıçkılarıdır.

Toroslarda daha önce tahtacıların hepsi seyyar halde iken son zamanlarda hükümetin feyzkâr tesirile daimî yurd edinmeğe başlamışlardır.

Tahtacılar çok basit ve sade bir hayat geçirirler. Ne bulurlarsa onu yerler. En muhtaç bir halde bile olsa Tahtacı kimseden bir şey isteyemez.

Baharda ve yaz aylarında su başlarında ve tahtadan yapılmış küçük çardaklarda yaşarlar. Çoluk çocuk hep bir arada yatar kalkar, birbirlerine fevkalâde tutkundurlar. Aralarında hükûmete aks edecek münazaa pek az görülür.

Tasarruf bilmezler. Ellerine ne geçerse onu yerler. Boğazlarına düşkünlürler. Çok çalışır çok yerler. Yegâne kusurları cehaletleridir.

TABIAT VE AHLÂKLARI :

Tahtacılar merd, dürtüst ve gayet sadık kimselerdir. Kime hizmet ediyorlarsa büyük bir sadakatle ve hilesiz olarak çalışırlar. Hırsızlık ve yalan söylemek gibi mezmum tabiatların bunlardan daima uzak kaldığını cesaretle söyleyebiliriz. Kavgacılığı hiç sevmezler. Yaradılışda çekingendirler. Ketum ve çok sabırlıdırlar Misafir perverdirler.

ELBİSE GİYİNİŞLERİ :

Erkeklerinin bazıları eski Türkmenler gibi üç etekli entari giydikleri gibi Kadınları da aynı tarzda giyinirler. Kadın elbiseleri daha çok renklidir. Alınlarına pul bağlarlar. Erkekler bıyıklarını kesdirmezler. Sakallarını pek az kesdirirler. Fakat bugün bu gibi ananelere pek o kadar uyulmamaktadır.

TAHTACILARDA KADIN :

Tahtacılarda kadın bir istihsal unsurudur. Erkek gibi iş görür hepside büyük hazla kocalarile birlikte ağaç biçerler. Dünyada yorulmaz, usanmaz ve hele hayatlarından şikâyet etmez kimseler varsa onlarda Tahtacı kadınlarıdır. Müstahsil oluşlarında ki meziyetin tabii neticesi olarak gürbüz ve sağlamdırlar. Yanakları kıpkırmızıdır.

Yüzleri daima açıktır. Renkli kumaşlara meyilleri fazladır. Müteaddit renkleri ekliyerek eteklik yaparlar. Örtüleri renkli ve alınları sarı paralarla süslenmiş çenberlidir.

Tahtacı kadınları kocalarına fevkalâde mutidirler.

(*) Bu yazı, İçel Aylık Mersin Halkevi Dergisinden iktibas edilmiştir.

(Yıl: 1. 1 Mart 1938. Sayı: 3. Sayfa 10-11)

EVLENME ADETLERİ :

Kanunu medeniden evvel bile daima bir kadın alırlardı. Bu adeti hiç bir zaman bozmamışlardır.

Türkmenlerin güzel tiplerinden olan Tahtacı kadınları sade bir düğünle evlenirler. Her delikanlı hemen hemen sevdiği kızla evlenebilir. Bunlarda gayri meşru hayat yaşayan kadın bulunmaz. Böyleleri oymaktan dışarı çıkarılır, ve kendisile hiç bir kimse konuşmaz. Tahtacılar diğer oymaklardan ne kız alırlar ne kız verirler. Şayet bir Tahtacı kadını Tahtacı olmıyan bir erkekle evlenirse o kadına karşı boykut çekilir. Buna misal olmak üzere «Bektaşilik ve edebiyatı»ndan şu satırları okuyalım :

(...İçelde bir sünnî seferberlikte bir tahtacı kızını dağa alıp kaçmışdı. Bütün aşiret o kız için yas tutmuştur. İtikatlarınca bir tahtacı kadınına ehli sünnetden birisi dokunacak olursa o kadın pislenmiş mülevves olmuştur. Artık o kadın cemiyyetten çıkarılır. Ancak onu ölüm temizler.)

Tahtacılarda şimdiye kadar zina hadisesi vuku bulmamıştır. İlk defa olarak bundan 8-9 sene evvel Gülek nahiyesinin Çamalan köyünde bir vak'a zuhur etmiştir. Vaka cinayetle neticelenmekle beraber Tahtacıların selâbeti ahlâkiyelerine de bir nümune teşkil etmiştir.

YEMEK ADETLERİ :

Oruç tuttukları zaman tuzlu, biberli ve acı şeyler yerler.

Yemek esnasında kaşıklarını açık bırakırlar. Kapalı kalırsa hayatta kismetlerinin kapanacağını zannederler.

Yemek yedikten sonra kendilerine mahsus ağızlarını siliş şekilleri vardır:

Su kupasını iki elle tutarak su içerler.

Tahtacılar şarap ve rakı içerler. Tavşan ve Hindi eti yemezler. Nedense Tavşanı hiç sevmezler. Yolda görürlerse nefret ederler ve o günkü yolculuklarını uğursuzluğa hamlederler.

Hindiden hoşlanmadıkları söylenirse de ben kendilerine sormuşdum. Bu hayvan hakkında bir memnuniyetsizlikleri olmadığını söylemişlerdi.

Bazıları Tahtacıların domuz eti yediklerini de söylemektedir. Bunun tamamen uydurma olduğu muhakkaktır.

Tahtacılar tavşanı sevmedikleri gibi ayı ve maymundan da hoşlanmazlar.

ÖLÜM ADETLERİ :

Ölülerini kendilerine aid mezarlığa gömerler. Eğer yolda ölmüşse ve civarda Tahtacı mezarlığı yoksa ölüyü al bir katıra yükleyerek al bayraklar ve bezler sararlar. Ölen erkekse ve büyükse cenazenin önünde giderken içki içerler.

Ölüyü gömdükten sonra önce ölü sahibinin evinde mükemmel bir içkili yemek yerler.

Toroslarda (Bozantı) da Tahtacı mezarlığı olmadığı için burada oturan Tahtacılar ölülerini (Belemedik) deki Tahtacı mezarlığına götürürler.

TAHTACILARDA MUSİKİ VE EDEBİYAT

Tahtacılar eğlenceye düşkün insanlardır. Yalnız seyretmeği ve civar köylerdeki düğünlere gitmeği daha çok severler.

İçlerinde saz çalan, oyun yapan pek az bulunur. Kendilerine mahsus oyunları ve sazları yoktur.

Aralarında türkü bilenler pek azdır. Daha çok (Kul Himmet) adlı halk şairinin türkülerini söylerler.

Kul Himmetin bütün şiirlerini severler. Fakat her köyde ancak bir kişi bu türküleri ezberlemiştir. Herkes bilmez.

Halk şairi (Deli Şükrü) nün şu şiirini de ara sıra söylediklerini işitmişim.

Ağlama dertliyim diye hey devriş
Aliyi sevenin derdi mi olur
Bir gün muradınca yörür her bir iş
Aliyi sevenin derdi mi olur

Muhammed Alidir, Ali Muhammed
Hasan ile Hüseyin çekdiler mihnet
Aliden gayriye eyleme minnet
Aliyi sevenin derdi mi olur

MERSİNE GELİNİZ (*)

M. Fahri GÜLSER

Eğer Kânun ve Şubat ayları içinde, taze bir bahar havasının hasretini duyuyorsanız Mersine geliniz...

Mersin! Bu iki hecede bile tatlı ve ılık bir bahar rüzgârının ruhunuzu okşadığını duymuyor musunuz?

Bora ve tipiği gazete sayfalarında okuyan, kat kat beyaz kar yığınlarını muhteşem tablolar gibi TOROS eteklerinde seyreden Mersin, Güney Anadolu'nun en güzel bir turist şehridir.

Toroslar, ünlü bir yurt destanı halinde göklere yükselen karlı Toroslar, şimal ikliminin bütün fırtınalarına, sert havalarına karşı göğüslerini germişler ve güzel kıvrımlarla denize doğru yaklaşarak bu sıcak kıyılarda emsalsiz bir bahar ülkesi yaratmışlar...

Nergisler, güller, sarmaşıklar, her türlü çiçek ve sebzeler buradaki ebedi baharın süsleridir.

Kıyıları, hayat faaliyetlerini ve mahsüllerini daha çok kış aylarına ayıran zengin ağaçların taze ve keskin renklerle örtülü...

Narin hurmalar, ihtiyar okalıptüsler, iri yapraklı muz ve bol hevenkli portakal, limon ağaçları burada yerlerini hiç de garibsemiyerek, taşkın bir hayat neşesiyle yaşarlar ve mahsul verirler.

Sanki, Şimal Afrikasının kızgın sahillerinden kopan dalgalar, her gün bu yeşil dünyaya ılık meltemler getirir.

Deniz, Mersinin süsüdür. Hırçın fırtanalar yapan şimal rüzgârları Torosların bağrında sönüverir ve uslu Akdeniz, burada daima bol yıldızlı gecelerin engin sükûnunu taşır.

Kasvetli ve güneşsiz kış adalarının loş duvarları arasında bunalan bütün ruhlar, hasretini çektikleri papatya, gelincik ve kuş cıvıltıları içindeki renkli baharı her zaman Mersinde bulabilirler.

Temiz ve muntazam yolları, güzel yapıları her ziyaretçiye gülümsiyen Mersin, sayısız portakal ve limon bahçelerinin taze yeşilliği içinde sizi de bekliyor, Mersine geliniz!...

(*) Bu yazı, İçel Aylık Mersin Halkevi Dergisinden İktibas edilmiştir

(Yıl: 1, 1 Mart 1938, Sayı: 3, Sayfa 7)

MERSİNİN KIŞI

Güneş ve deniz, kuş ve çiçek
Ve gönül açan bir yeşil renk :
Muz ve portakal ağaçları...

Burda kışın adı bahardır:
Yalnız feyizli bulutlardır
Bir yodlaş tanıyan rüzgârı...

Ilık bir yaz sabahıdır gün:
Hep açık ve mavi bir göğün
Altında çalışır Mersin'li...

Her mevsiminde bir başka tat:
Hele şu aylarda tabiat
Tıpkı cennet yapar bu eli...

Faruk EDİZ

Not : Bu şiir, İçel Aylık Mersin Halkevi Dergisinden İktibas edilmiştir (Yıl: 1, 1 Mart 1938 Sayı: 3, Sayfa 7)

DERGİ İÇİN NE SÖYLEDİLER ?

- Sayın Sabahattin Çakmakoglu
İçel Valisi
Mersin

Sayın Valim,

Selam, sevgi, saygı sunarım.

Bunca işiniz arasında, sizi meşgul edişimi bağışlayınız... Bu cesareti siz veriyorsunuz, sağolunuz: «İçel Kültürü» dergisindeki yazınızı okudum. Usulen ve görev gereği çiziktirilmiş bir yazı değil... Milli Kültür konularımızı kucaklayan ve araştırmacılara işaret veren bu yazınız dolayisiyle kutlarım.

Yine kutlarım ki, «İçel Kültürü» gibi bir ciddi yayın organının çıkmasına imkân ve fırsat veriyorsunuz... Tarsus'un yetiştirdiği dünya çapındaki ressam Etem Çalışkan'ı ,resimlerini denize dökürecek kadar sanat ve kültürden nâsipsiz yönetiler gören Mersin'de sizi de görmek biz sanat adamlarını gönendiriyor... «İçel Kültürü» derginizin, işaret ettiğimiz gibi, Türk kültür ve sanatına faydalı olması dileği ile sizi kutluyor, saygılar sunuyorum efendim.

Tahir Kutsi Makal
Gazeteci - Yazar

- «Bu dergi yörenin halk kültürü değerlerini de ortaya çıkarmak, tanıtmak yönünden faydalı olacak.

Başta, size bu imkânı veren Sayın Valiniz olmak üzere, emeği geçen bütün arkadaşlarınızı kutluyorum.»

Kâmil TOYGAR
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Millî Folklor Araştırma
Dairesi Başkanı

- «Nitelikli bir folklor dergisine ne karda ihtiyacımız vardı. Bu dergi bu boşluğu dolduracaktır inancındayım. Dileğim şu ki genel folklor konularına da yer verilsin. Gerçekten kutlanacak bir faaliyet bu...»

Hayrettin İVGİN
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Millî Folklor Araştırma Dairesi
Başkan Yardımcısı

- «Göndermek lütfunda bulunduğunuz İçel Kültürü adını taşıyan kıymetli derginizi aldım. Sizi gerçekten kutlarım. Çok nefis bir folklor dergisi olmuş. Bütün dileğim bu dergiyi sürdürebilmeniz.»

Kutlu ÖZEN
Cumhuriyet Üniversitesi
Türk Dil ve Edebiyatı Rektörlük
Okutmanı

- «Göndermiş olduğunuz İçel Kültürü'nü aldım. Teşekkürlerimi sunarım, tebriklerimi de bildiririm.»

Şadi CINDIK
Yazar - Şair
(F. Almanya)

- «İçel Kültürü'nün birinci sayısını aldım, teşekkür ederim.

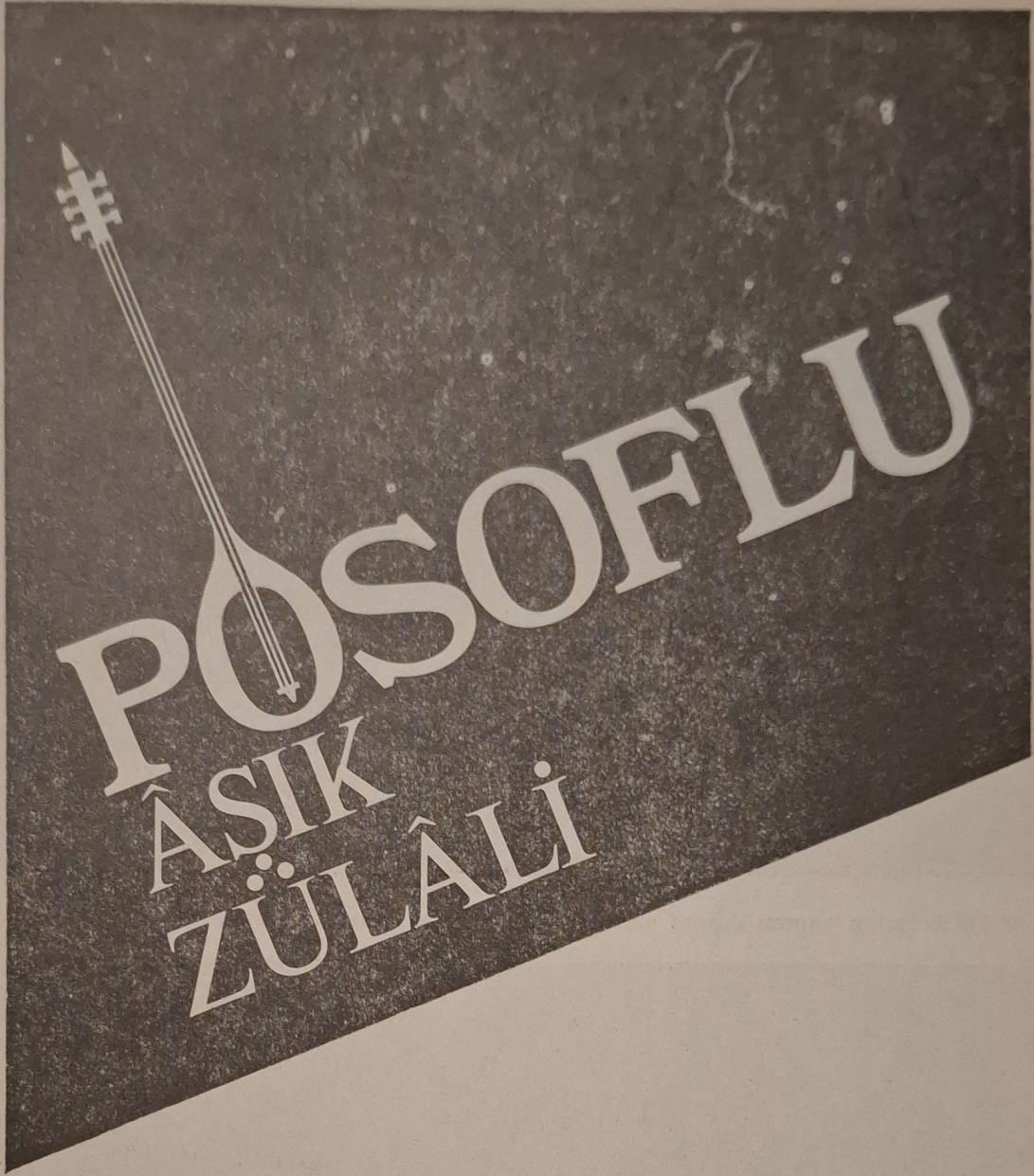
Araya giren uzun sensizliğin böyle bir patlama ile bozulacağını tahmin etmiştim, öyle de oldu. Derginize başarılar temennisıyla tebriklerimi sunarım. Teklif: Arap harfli Türkçe kaynaklarda yer alan İçel'le ilgili yazıların yeni yazıya aktarılması, İçel Bibliyografyası hazırlanması».

Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi Öğretim Üyesi

İÇEL BROŞÜRÜ YAYINLANDI

Mersin Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü ve Çukurova Üniversitesi, Mersin Meslek Yüksek Okulu'nun işbirliği ile hazırlanarak İçel İl Özel İdaresi tarafından yayınlanan «İÇEL (MERSİN)» broşürü çıktı. 22X20 cm. ebadlarında renkli ve offset basılan broşür Turizm Danışma Bürolarından temin edilmekte ve turizmin hizmetine sunulmaktadır. Büyüklü küçüklü 66 renkli resim ile bir İçel ili haritası bulunmaktadır. İçel'in merkezi ile kazalar, Tarsus, Silifke, Mut, Gülnar, Anamur, hakkında kısa bilgilerin bulunduğu broşürde, önemli telefonlar ve adresler de yer alıyor.

Bu değerli broşür; Alev ÇAKMAKOĞLU, Mustafa EVER ve Hilmi DULKADİR tarafından hazırlanan ve fotoğrafları çekilmiştir. Broşür Türkçe ve İngilizce'dir.

İrfan Ünver Nasrattınoğlu

İsteme Adresi : P.K. 471 Ulus — ANKARA

TÜRK KÜLTÜRÜNE HİZMET EDEN YAYINLARI ÜCRETSİZ TANITIYORUZ. BU AMAÇLI DERGİ VE KİTAPLARINIZI DERGİMİZ ADRESİNE GÖNDERİNİZ.

169587

GÜNEYKENT

Mersin'in 5 km. kuzeyinde / Mersin'le bütünleşmiş / 8.460.000 m² alanlı / 35.000 Konutlu / 160.000 nüfuslu...

11.944 konutun yapımı devam ediyor / 1856 konutun kur'ası çekildi.

Katkılarından dolayı Mersin Belediye Başkanı H. Okan MERZECİ, İçel Valisi Sabahattin ÇAKMAKOĞLU'na Şükran Plâketi verirken.